

EEN UITGAVE
VAN HET
KENNISCENTRUM D66

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Verzekering van onze toekomst

Kenniseconomie Platform D66

Verzekering van onze toekomst

Kenniseconomie Platform D66

Mei 2005
Den Haag

ISBN 90-6713-037-0

© 2005 Kenniscentrum D66

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgever: Kenniscentrum D66, Postbus 660, 2501 CR Den Haag

Realisatie: Drukkerij Uleman- de Residentie, Zoetermeer

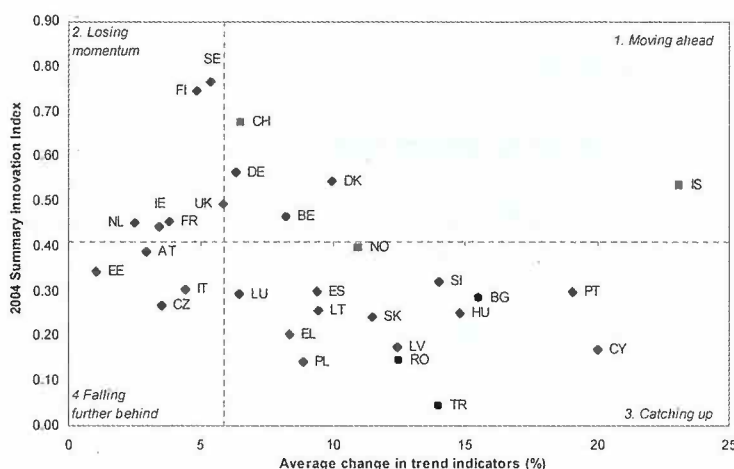
Inhoudsopgave

1.	Samenvatting	6
2.	Inleiding	10
3.	Missie en Visie	12
3.1	Missie: Verzekering van onze toekomst.....	12
3.2	Bedreigingen: Geen geplaveid pad.....	12
3.3	Visie: Hoe zien we die toekomst en hoe realiseren we de ambities?	12
3.4	Doelstellingen.....	15
4.	Speerpunten	17
4.1	Verkenning.....	17
4.2	Voorstel Kenniseconomie Platform	17
5.	Onderzoek door overheid en in bedrijfsleven	21
5.1	Strategie verkenning	21
5.2	Top-Kennisinstituten als dé excellente aanjagers voor innovatie en groei.....	22
5.3	Aandacht voor duurzame energie voorkomt oorlogen.....	25
6.	Stimulering economie door overheid	29
6.1	Strategie verkenning	29
6.2	ÉÉN loket voor ondernemers die hun tijd liever aan ondernemen besteden.....	30
6.3	Effectievere borgstellingen geven het MKB de kracht om sneller te groeien.....	34
6.4	Innovatie moet nu eindelijk ook in de dienstensector gestimuleerd worden.....	37
6.5	De overheid geeft zélf als “launching customer” het goede voorbeeld.....	40
7.	Onderwijs	42
7.1	Strategie verkenning	42
7.2	Paradox: vergroot het aantal afstudeerders aan het WO door selectie en ruimte te geven aan optalent en excellentie.....	43
7.3	Basisberoepsopleiding VMBO: van verdwalen in het onderwijsdoolhof naar gerespecteerd vakmanschap	44
7.4	E-learning en gaming maken het niet makkelijker in het VMBO, maar wél leuker.....	47
8.	Fundering: leefomgeving en vestigingsklimaat	51
8.1	Strategie verkenning	51
8.2	Arbeidsmobiliteit.....	52
9.	Colofon	55

1 Samenvatting

Urgentie

De toekomst kent veel onzekerheden en bedreigingen. We zitten in een neerwaartse spiraal die ondanks alle kenniseconomie initiatieven van de afgelopen twee jaar nog niet tot stilstand is gekomen. Nederland bevindt zich niet meer in de voorhoede van de OESO (VS, Europa, Japan) als het gaat om economische groei, het blijft de laatste jaren zelfs sterk achter bij het gemiddelde van Europa. Uit de innovatie index van de European Innovation Scoreboard uit 2004 (zie grafiek) blijkt dat we momentum verliezen. Er is geen tijd meer voor lang "doorpolderen" en kneuteren op microniveau. Nederland concurreert met andere landen op de wereldmarkt, en die wachten niet op ons!

Het Innovatieplatform heeft een aantal voorstellen gedaan dat in de goede richting gaat. Het te verwachten effect van alle voorgestelde maatregelen is echter onvoldoende, onder andere omdat er nauwelijks extra middelen vrijgemaakt zijn. Een deel daarvan moet gevonden kunnen worden door te stoppen met activiteiten die minder relevant geworden zijn. We moeten, met andere woorden, middels het loslaten van oude activiteiten ruimte creëren voor nieuwe, zoals Bytdebier in de Innovation Lecture betoogde. Toch komen we er daarmee niet. 2006 moet een transitiejaar worden waarin we voorbereidingen treffen voor een grote inhaal investeringsslag in 2007. Het onlangs afgesloten Paasakkoord legt daarvoor een stevige basis.

Missie

Nederland moet in 2010 minstens zo welvarend zijn als nu. Dat bereiken we door open te staan voor nieuwe impulsen met dezelfde gezonde opportunistische koopmansgeest als in de Gouden Eeuw. Met onze slimheid en creativiteit zorgen we er bovendien voor dat we ook een plezierig leven hebben met aandacht voor de zwakkeren in onze samenleving. Bovendien moet een flinke sprong voorwaarts worden gemaakt op het gebied van milieu en energievoorziening. Na 2010 moeten nieuwe generaties ook in staat zijn hún toekomst vorm te geven.

Visie: excelleren in de speerpunten en uitvoering overheidsbeleid beter managen

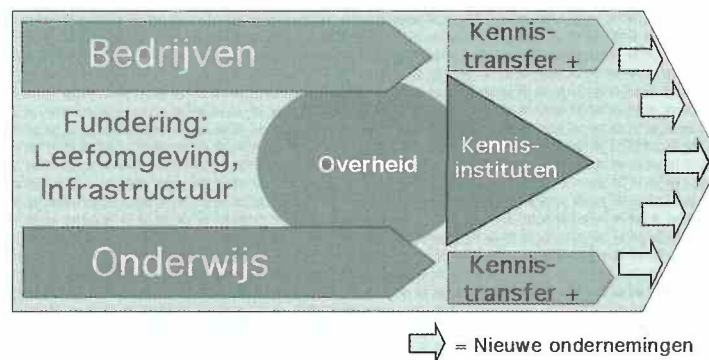
In de afgelopen eeuwen zijn de ontwikkelingen steeds sneller gegaan. Het agrarische tijdperk werd opgevolgd door de industriële revolutie. De dienstengolf die daarop volgde staat alweer onder druk. Banen in deze sector verhuizen naar India. Thans vindt er in de VS en Europa een snelle verschuiving plaats naar kenniswerkers, die ook wel de creatieve klasse genoemd worden. In 1980 ging het om 20% van de beroepsbevolking. Nu is dat al meer dan 30%. Innovatie moet de motor van onze economie worden. Wil ons land zich in de internationale concurrentiestrijd handhaven of verder ontwikkelen, dan zullen er keuzes moeten worden gemaakt. Hier wordt ook daadwerkelijk naar gestreefd, onder meer door het Innovatieplatform met haar sleutelgebieden actie. De daarbij

gebruikte criteria voor keuzes van speerpunten roepen echter veel vraagtekens op. Het lijkt alsof de hardst roepende branche of marktpartij als vanzelfsprekend op de lijst is gekomen.

Er bestaan verschillende benaderingen om tot een afgewogen keuze voor speerpunten te komen. Wanneer de verschillende benaderingen en criteria worden samengevoegd komen we tot de volgende zes speerpunten:

1. High Tech Systemen en Materialen
2. Chemie
3. Creative Industry
4. Food & health
5. Financiële en ICT diensten
6. Energie

De schaarse financiële middelen dienen dus te worden ingezet in de bovenstaande clusters. Daarbij is het van belang de verschillende 'drivers' van de kenniseconomie optimaal te organiseren, met prioriteit voor de speerpunten clusters. We moeten bijvoorbeeld excellente opleidingen en Top Kennisinstituten hebben voor alle speerpunten. Zo versterken we de samenwerking van overheid en bedrijfsleven optimaal en maken we die zichtbaar tot buiten onze landsgrenzen. Hieronder worden de belangrijkste drivers van de kenniseconomie en hun onderling verband weergegeven:

De drivers zijn in dit manifest als volgt gegroepeerd:

- Onderzoek door overheid en in bedrijfsleven
- Stimulering economie door overheid
- Onderwijs
- Fundering: leefomgeving en vestigingsklimaat

We zijn er echter nog niet als we de juiste dingen doen. De effectiviteit van de overheid moet met name vergroot worden als het gaat om de uitvoering. Door het op afstand plaatsen van uitvoerende instanties bemoeit de overheid zich in hoofdzaak alleen nog met de wat-vraag in het beleid en in steeds mindere mate met de hoe-vraag. De doelstellingen van de uitvoerende instanties zijn onvoldoende duidelijk. Ze worden niet genoeg "gemanaged", zoals dat in het bedrijfsleven wel gebruikelijk is bij uitbesteding. Daar waar wel doelstellingen geformuleerd zijn, worden deze één op één zonder ruimte voor eigen interpretatie en creativiteit naar de "werkvloer" doorgezet. Het is goed dat het middenkader deze doelstellingen ziet als richtlijn, maar we zitten echt niet te wachten op stapels documenten terwijl we de paarse krokodil zien staan.

Ambities

De belangrijkste doelstellingen waaraan Nederland het succes van haar bijdrage meet om de kenniseconomie een essentiële impuls te geven zijn:

1. Nederland gaat met zijn groeicijfer van de economie tot de top 7 van de OESO (Europa, VS, Japan) behoren. Over periode 1995-2002 was Nederland nummer 8, de groei is sinds 2000 echter vrijwel tot stilstand gekomen.
2. Investerings in traditionele R&D (bron: CBS) nemen toe van 1,89 (2001) tot 2,35% (leidt tot nr. 2 positie in Europa, achter koploper Duitsland) van het Bruto Binnenlands Product in 2010. De overheid neemt daartoe een verhoging van 25% van de budgetten van researchinstellingen voor haar rekening.
3. Het percentage voortijdig schoolverlaters (jongeren tot 24 jaar zonder startkwalificatie: b.v. VMBO + 2 jaar MBO) terugbrengen van 15% (bron: Onderwijsraad) naar 13% in 2006 en 9% in 2010.
4. Het percentage inactieven (werklozen, arbeidsongeschikten, bijstandsgerechtigden onder 65 jaar: bron CBS) neemt af van 18% in 2002 tot 17,5% in 2006 en tot 15% in 2010.

Gewenste acties

1. **TOP Kennisinstituten als dé excellente aanjagers voor innovatie en groei**
In Top Kennisinstituten werken overheid en bedrijfsleven samen aan baanbrekende research die de nieuwe Philipsen, Shells en ING's van deze eeuw voortbrengen. Een zelfde soort samenwerking vindt plaats op regionaal niveau in de Applicatie Centra.
2. **Aandacht voor duurzame energie voorkomt oorlogen**
Natuurlijk is het milieu de belangrijkste reden, maar daar lijken overheid en burger minder geïnteresseerd te zijn. Laten dan het verminderen van oorlogsdreiging en het vergroten van economische kansen de doelen zijn, mede door de aanwezigheid van een sterk bedrijfsleven (Shell, Gasunie) en goede onderzoeksinstellingen.
3. **Eén loket voor ondernemers die hun tijd liever aan ondernemen besteden**
Niemand kan meer de weg vinden in de honderden regelingen en tientallen instanties die het overheidsbeleid uitdragen voor ondersteuning van ondernemers. Het zou een verademing zijn als de ondernemer op één plaats al zijn vragen beantwoord kon krijgen ...
4. **Effectievere borgstellingen geven het MKB de kracht om sneller te groeien**
Subsidies voeren de boventoon in de niet aflatende behoefte van de overheid om te pampieren. Ondernemers die na de startfase willen groeien, hebben echter behoefte aan een lening waar de overheid borg voor staat. Dat is nog goedkoper ook.
5. **Innovatie moet nu eindelijk ook in de dienstensector gestimuleerd worden**
De 3% R&D doelstelling van Lissabon is afgestemd op industriële en agrarische sector en is niet haalbaar in een land waar de private sector voor 70% afhankelijk is van diensten. Waarom stimuleren we diensten- en procesinnovatie dan ook niet?
6. **De overheid geeft zélf als "launching customer" het goede voorbeeld**
Wat doet de overheid eigenlijk zelf aan innovatie? Als de overheid geloofwaardig wil blijven, dan zal ze moeten kunnen aantonen dat ze in haar aankoopbeleid durft te kiezen voor innovatieve aanbieders.
7. **Paradox: vergroot het aantal afgestudeerden aan het WO door selectie en ruimte te geven aan toptalent & excellentie**
We moeten eindelijk eens af van de cultuur van de middelmaat. Laten we onze talenten een échte kans geven en het bedrijfsleven motiveren hier aanzienlijk meer aan bij te dragen.
8. **Basisberoepsopleiding VMBO: van verdwalen in het onderwijsdoolhof naar gerespecteerd vakmanschap**
Als je geen studiebol bent en een ambitie hebt om vakman te worden, dan wil je zo weinig mogelijk theorie die zo praktisch mogelijk wordt uitgelegd. Het is goed voor de motivatie als je de vereiste papieren voor het vakdiploma aan één school kan halen.

9. ***E-learning en gaming maken het niet makkelijker in het VMBO, maar wél leuker***

Eén van Nederlands onderscheidende kenmerken is de aanwezigheid van een excellente Creative Industry sector. Laat er nu net bij niet theoretisch ingestelde VMBO-leerlingen een behoefte bestaan om de leerstof iets visueler gepresenteerd te krijgen!

10. ***Arbeidsmobiliteit? Permanente educatie is het échte sociale vangnet!***

Tegen beter weten in blijven werknemers vaak hangen in een baan. Ze zijn niet echt blij, maar wat is het alternatief? De wereld verandert zo snel, dat wie zijn kennis niet bijspijkt, de kans loopt niet meer mee te kunnen. Dat kan zelfs consequenties voor de gezondheid hebben.

Deze tien acties zijn niet de enige denkbare om de kenniseconomie er bovenop te helpen, maar ze kunnen wel een doorslaggevend effect opleveren. Hiermee verwachten we de Nederlandse kenniseconomie een sterke impuls te geven.

Actoren

Om Nederland weer in de vaart der volkeren op te stoten is het van groot belang dat niet alleen alle relevante actoren aanhaken, maar juist ook dat ze met elkaar samenwerken om kruisbestuivingen te bewerkstelligen.

Het stimuleren van een kenniseconomie is afhankelijk van de commitment die alle partijen in het krachtenveld tentoonspreiden. De ondernemingen zijn aan zet; zij moeten ervoor zorgen dat er daadwerkelijk geld met de kenniseconomie wordt verdiend. Zij kunnen dat natuurlijk niet alleen, daarvoor zijn zij afhankelijk van de andere actoren in de kenniseconomie: de overheid, het onderwijs, het onderzoek en de kapitaalverschaffers.

2. Inleiding

Met dit manifest wil het Kenniseconomie Platform van D66 haar visie op de kenniseconomie presenteren, commentaar geven op hetgeen met twee jaar innovatiebeleid in Nederland bereikt is (zie ook onderstaande tabel) en tien praktische punten aanreiken die op korte termijn geïmplementeerd kunnen worden.

Het Kenniseconomie Platform bestaat uit D66-leden met ervaring *in* innovatie. Hun achtergrond varieert: het zijn innovatie deskundigen bij multinationals, ondernemers in MKB, hoogleraren, wetenschappelijk medewerkers, studenten, innovatie beleidsmedewerkers bij rijksoverheid en provincie en consultants uit de ondersteunende organisaties van EZ. Daarmee onderscheidt het platform zich wellicht enigszins van het Innovatieplatform dat vooral bestaat uit CEO's en bestuurders die beslissen *over* innovatie.

De toekomst kent veel onzekerheden en bedreigingen. We zitten in een neerwaartse spiraal die ondanks alle kenniseconomie initiatieven van de afgelopen twee jaar nog niet tot stilstand is gekomen. Nederland speelt niet meer in de voorhoede van de OESO (VS, Europa, Japan) als het gaat om economische groei, maar blijft de laatste jaren zelfs sterk achter bij het gemiddelde van hekkensluiter Europa. Er is helaas geen tijd meer voor lang "doorpolderen" en kneuteren op microniveau. Nederland concurreert met andere landen op de wereldmarkt en die wachten niet op ons.

Het wordt tijd om woorden in daden om te zetten, als we niet willen koersen op een scenario met

Goed	Verbeteren
Draagvlak IP bij top bedrijfsleven en overheid	Zichtbaarheid en communicatie van urgentie
Denken in verbindingen en valorisatie	Bijbehorende instrumenten met betere effectiviteit
Denken in massa en speerpunten	Consequent uitwerken van de visie in praktijk
Constatering belemmerende werking institutionale kaders	Krachtige aanpak ipv voorstellen voor discussie
Extra geld in Paasakkoord	Minimaal jaarlijks structureel 1 Miljard extra

een langere werkweek en een pensioen op latere leeftijd. Daarbij gaat het niet alleen om het zo snel mogelijk implementeren van de voorstellen van het Innovatieplatform, zoals nu de heersende opvatting is in Den Haag. Het Innovatieplatform heeft weliswaar een aantal goede voorstellen gedaan, maar er zit vaak frictie tussen de wat- en de hoe-vraag. De wat-vraag geeft aan in welke richting beleid moet worden gemaakt. Over het algemeen wordt hier een juiste analyse gemaakt. Het instrumentarium ter invulling van de hoe-vraag is echter vaak niet effectief. Zo zijn wij zeer benieuwd naar de ervaringen die de MKB-ers in de komende twee jaar zullen hebben met het praktische nut van de veel bejubelde kennisvouchers. Het is de vraag of organisaties als Syntens, NWO en TNO in de huidige structuren in staat zijn om vraag en aanbod aan elkaar te koppelen. Een duidelijk actieplan voor kennisinstututen had in dit verband kunnen helpen. Ook missen wij duidelijke doelstellingen.

Een markant punt dat voorligt, is de door Herman Wijffels voorgestelde sociale innovatie. Dit kan goed werken om innovatie aspecten (slimmer werken) ook in de arbeidsverhoudingen op de agenda te krijgen. We moeten echter niet de verwachting wekken dat de investeringen in innovatieve producten en diensten in het bedrijfsleven hierdoor zullen toenemen.

Nederland kent een aantal cultuurkenmerken dat ons niet echt verder helpt. Het hoofd boven het maaiveld uitsteken is niet gewenst. We houden van zekerheid en zijn intolerant tegenover mislukkingen. Gelukkig heeft ons land ook veel positieve capaciteiten. De Nederlander is niet hiërarchisch ingesteld en houdt van directe communicatie. Dát zijn juist eigenschappen die prima van pas komen in een innovatieve omgeving. In combinatie met een gezonde opportunistische

koopmansgeest en een inspirerend cultureel klimaat zijn er meer dan genoeg kansen om te grijpen. Als overheid en bedrijfsleven goed samenwerken kunnen we de spiraal zonder meer in opwaartse richting ombuigen.

Wij zijn van mening dat focus op een beperkt aantal speerpunten de beste manier voor overheid en bedrijfsleven is om samen te werken aan excellentie. Daarom heeft hoofdstuk 4 een centrale plaats, na hoofdstuk 3 dat de visie weergeeft. In hoofdstuk 5 tot en met 8 worden tien voorgestelde actiepunten beschreven binnen het kader van de vier belangrijkste drivers van de kenniseconomie.

De aanbevelingen ten aanzien van de tien praktische actiepunten zijn gedetailleerd tot en met doelstellingen, uitvoerende en deadline. Het kan zijn dat wij wel eens een rapport of recente beleidsontwikkeling gemist hebben in het brede spectrum dat bestreken wordt. Daarom is het mogelijk dat hierin onnauwkeurigheden zitten. Ons inziens is het echter van belang dat bij overheidsbeslissingen deze drie elementen altijd meegenomen worden om een betere controle van voortgang en resultaten te borgen.

3. Missie en Visie

3.1 Missie: Verzekering van onze toekomst

Nederland moet in 2010 minstens zo welvarend zijn als nu. Dat bereiken we door open te staan voor nieuwe impulsen met dezelfde gezonde opportunistische koopmansgeest als in de Gouden Eeuw. Met onze slimheid en creativiteit zorgen we er bovendien voor dat we ook een plezierig leven hebben met aandacht voor de zwakkeren in onze samenleving. Bovendien moet een flinke sprong voorwaarts worden gemaakt op het gebied van milieu en energievoorziening. Na 2010 moeten nieuwe generaties ook in staat zijn hún toekomst vorm te geven.

3.2 Bedreigingen: Geen geplaveid pad

De missie lijkt niet ambitieus maar is dat wel degelijk. Er zijn tal van bedreigingen van onze welvaart en welzijn:

Door de vergrijzing van onze samenleving komen oudedagsvoorzieningen onder druk te staan. Door wie en hoe zullen deze voorzieningen in de toekomst gefinancierd worden?

Door de internationale druk op de arbeid uit bijvoorbeeld India en China zal de Nederlandse industrie steeds hoogwaardiger producten en diensten moeten voortbrengen. Deze ontwikkelingen gaan te traag. Ons land blijft achter in de wereldwijde concurrentiestrijd en kan zelfs het Europese gemiddelde niet meer bijbenen. De Lissabon doelstellingen lijken een utopie te worden.

Het milieu staat sterk onder druk. We hebben grote moeite met het realiseren van de Kyoto doelstellingen.

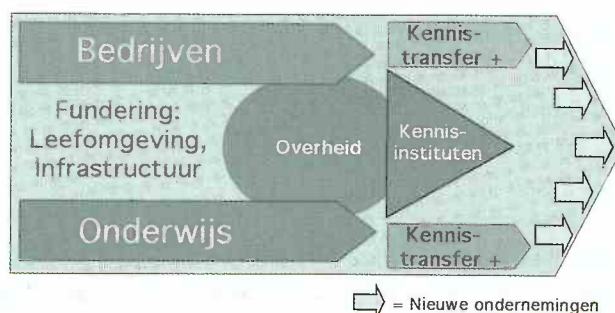
Gelukkig heeft ons land ook veel capaciteiten. Er is veel mogelijk, wanneer de juiste voorwaarden worden geschapen door de overheid, het bedrijfsleven en vele maatschappelijke instanties sámen.

3.3 Visie: Hoe zien we die toekomst en hoe realiseren we de ambities?

3.3.1 Inleiding

De visie wordt in deze paragraaf en de hoofdstukken hierna geschetst aan de hand van de belangrijkste drivers van de kenniseconomie en hun onderling verband:

- Onderzoek door overheid en in bedrijfsleven
- Stimulering economie door overheid
- Onderwijs
- Fundering: leefomgeving en vestigingsklimaat

Hierbij gebruiken we de volgende benadering van een Kenniseconomie: een economie die steeds slimmer en creatiever gebruik weet te maken van de beschikbare kennis en ervaring en deze steeds effectiever weet om te zetten in markt- of economische kracht.

In de onderstaande paragrafen wordt de visie in kernwoorden omschreven voor elk van de vier drivers. De eerste paragraaf behandelt de generieke visie elementen. De praktische uitwerking daarvan staat in de eerste paragrafen van de hoofdstukken 4 tot en met 9.

3.3.2 Algemeen

In deze paragraaf worden puntsgewijs de uitgangspunten genoemd die in algemene zin aan het kenniseconomie beleid ten grondslag zouden moeten liggen. In de paragrafen 3.3.3 t/m 3.3.6 staat een verbijzondering daarvan voor de verschillende drivers van de kenniseconomie.

Backing the winners. Door sterktes te vergroten genereert Nederland de inkomsten die het nodig heeft voor een sociaal beleid.

Massa. Herkenbare speerpunten leveren een groter marktaandeel en dus een hoger rendement op.

Verbindingen. Als onderwijs, onderzoekers en bedrijfsleven samenwerkingsvormen vinden en prioriteiten vaststellen op basis van dezelfde agenda (speerpunten), dan komt dat de effectiviteit te goede.

Europa. Zodra het kenniseconomiebeleid voor Nederland op orde is moet vanuit deze kracht het vizier op Europa worden gericht. Hier ligt de toekomst.

Resultaatgerichtheid. De overheid treedt terug. Uitvoering van beleid wordt overgelaten aan instanties die op afstand opereren. Door gebrek aan aandacht van de overheid ten aanzien van de uitvoerbaarheid van haar beleid, levert dit vaak niet het gewenste resultaat op. Het resultaat wordt bovendien vaak nauwelijks gemeten en gemanaged.

Best Practices. Beter goed gejat dan slecht bedacht. Kijk hoe in het buitenland soortgelijke problemen opgelost zijn en maak een intelligente vertaling.

Doelstellingen. Lissabon beveelt aan om de Europese doelstellingen door te vertalen naar doelstellingen per land. Dat is in Nederland nauwelijks gebeurd. Als je geen doelstellingen hebt, dan kom je ook nergens.

MKB. Belangrijkste factor voor de economische ontwikkeling is de stijging van het aantal starters en de groei van het MKB.

Geld. "If you feed them peanuts, you get monkeys". Investerings in kenniseconomie moeten structureel hoger.

3.3.3 Onderzoek door overheid en bedrijfsleven

Valorisatie. Niet alleen het aantal patenten telt, maar ook de mate waarin kennis omgezet kan worden in markt.

Massa. Alle kleine beetjes helpen niet echt. Focus in lijn met economische speerpunten is geboden.

Veranderende verhoudingen. Het bedrijfsleven doet steeds minder aan fundamenteel onderzoek, maar wil wel graag onderzoek uitbesteden aan publiek/private kennisinstellingen.

Duurzaamheidsonderzoek. De overheid heeft een maatschappelijke plicht om op dit gebied een strategie te ontwikkelen en uit te voeren.

3.3.4 Stimulering economie door overheid

Speerpunten regie. Nationale speerpunten moeten door de nationale overheid vastgesteld en uitgevoerd worden en regionale speerpunten door de regionale overheid. Dit in tegenstelling tot het huidige beleid waarin aan regionale overheden gevraagd wordt om onduidelijke nationale speerpunten uit te voeren.

De ondernemer centraal. Het EZ-instrumentarium moet ontwikkeld worden op basis van de behoeften van de ondernemer.

Resultaatgerichtheid. De effecten van het EZ-instrumentarium moeten gemeten en gemanaged worden.

Wildgroei ondersteunende instanties. De overheid treedt, op zich terecht, steeds meer terug, waardoor het aantal ondersteunende instanties groeit. Deze trend moet omgebogen worden om de controle niet te verliezen.

Customer, people, profit. De overheid moet een Europees ondernemingsmodel stimuleren dat meer waarde hecht aan het belang van de klant dan van de aandeelhouder. Deze ondernemer zal minder kiezen voor overnames en meer voor autonome groei. Dit laatste scenario biedt een hogere meerwaarde voor de klant, meer kansen voor het personeel en op lange termijn ook een hogere koers van het aandeel.

3.3.5. Onderwijs

Inclusieve kenniseconomie. Zowel hoog- als laagopgeleiden hebben recht op talent-maximalisering.

Uitval VMBO en MBO. Uitval in het VMBO en MBO is niet alleen een persoonlijk drama voor de betrokkene, maar ook een serieuze bedreiging van de stabiliteit in de samenleving. Dit probleem vraagt de hoogste prioriteit.

Kwaliteit WO. Door de kwaliteit van het wetenschappelijk onderwijs mede met behulp van privaat geld te verbeteren zal de hele onderwijsketen zich hieraan kunnen optrekken. Op langere termijn is dit de beste manier om meer studenten af te leveren.

Faciliteren. Door het op afstand plaatsen van uitvoeringsinstanties is OC&W steeds meer gericht op regelgeving. Daardoor lijkt het erop of de school er is voor OC&W in plaats van andersom. OC&W zal zich meer dienstverlenend en faciliterend moeten opstellen.

Innovatie van het onderwijs. OC&W kan scholen helpen door vrijblijvend nieuwe leermiddelen en methodieken aan te bieden. Dit kan men doen in de rol van programma manager van een door derden uitgevoerd programma.

Leven lang leren. Banen voor het leven bestaan niet meer. Overheid, werknemers en werkgevers moeten er samen voor zorgen dat iedereen de veranderingen in de arbeidsmarkt als een kans en niet als een bedreiging ervaart.

3.3.6 Fundering: leefomgeving en vestigingsklimaat

Milieu. Het milieu dient zoveel mogelijk ontzien te worden. Met name alternatieven voor meer asfalt dienen hoog op de agenda te staan.

Vrije tijd. Nederlanders zijn geen Amerikanen die nauwelijks vakantie hebben en hun geld hoofdzakelijk uitgeven aan consumptiegoederen. Wij willen ook genieten van een verblijf buiten de deur en geven daar meer geld aan uit, wat ook goed is voor de economie.

Meer zelfbeschikking. Nederlanders hebben een goede opleiding en hebben geleerd om zelfstandig te denken. Daarom willen ze ook invloed uitoefenen op hun leefomgeving.

Identiteit. Nederland staat voor cultuur en creativiteit: aantrekkingskracht op bedrijven en kenniswerkers. "Netherlands, home of culture and creativity" in plaats van tulpen, klompen en molens.

Arbeidsmobiliteit. Een werknemer die door een permanente educatie een goed kennisniveau heeft, is minder afhankelijk van zijn werkgever. Hij zal daarom minder geneigd zijn in een baan te blijven hangen die hij eigenlijk niet leuk vindt.

3.3.7 De verbanden

De afbeelding in paragraaf 3.3.1 geeft aan dat alle drivers op elkaar ingrijpen. Een daadwerkelijke "stuwing" van de economie zal dan ook het sterkst zijn als er een samenwerking ontstaat tussen de drivers: overheid, onderzoek, onderwijs en bedrijfsleven.

Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Op basis van welke agenda moeten deze partijen dan samenwerken? Het wordt al een stuk makkelijker als we economische speerpunt clusters zouden kunnen herkennen en daaromheen de activiteiten organiseren. Dat verhoogt de herkenbaarheid en er ontstaat een kritische massa die benodigd is voor het creëren van succes. Binnen zo een economisch cluster kan een Top-Kennisinstituut een centrale rol spelen in het bij elkaar brengen van de partijen. In het buitenland is aangetoond dat uit deze smeltkroes veel startende ondernemingen voortkomen. En dát is precies wat we willen bereiken.

Wij pleiten ervoor om eenduidige speerpunten op nationaal niveau vast te stellen. Het model kan echter ook op regionaal niveau werken. Applicatiecentra kunnen daar een soortgelijke rol vervullen als de Top-Kennisinstellingen.

3.4 Doelstellingen

Bij een strategie horen meetbare doelen. In het veel geciteerde Lissabon akkoord zijn op Europees niveau doelstellingen geformuleerd. Het hoofddoel is om Europa in 2010 de meest concurrerende en innovatieve kenniseconomie ter wereld te maken.

Lissabon beveelt aan om deze hoofddoelstelling en andere Europese doelstellingen door te vertalen naar specifieke doelstellingen per land. Voor zover wij hebben kunnen waarnemen is dit, met uitzondering van een onrealistische 3% R&D doelstelling en een doelstelling voor voortijdig schoolverlaten, nauwelijks gebeurd. Daarom stelt het platform de volgende hoofddoelstellingen voor ons land voor.

1. Nederlands groeicijfer gaat tot de top 7 van de OESO (Europa, VS, Japan) behoren. Over de periode 1995-2002 was Nederland nummer 8. De groei is sinds 2000 echter vrijwel tot stilstand gekomen.

2. Het percentage voortijdig schoolverlaters (jongeren tot 24 jaar zonder startkwalificatie: dus zonder b.v. VMBO + 2 jaar MBO) terugbrengen van 15% (bron: Onderwijsraad) naar 13% in 2006 en 9% in 2010.
3. Het percentage inactieven (werklozen, arbeidsongeschikten, bijstandsgerechtigden onder 65 jaar; bron CBS) neemt af van 18% in 2002 tot 17,5% in 2006 en tot 15% in 2010.
4. Investeringen in traditionele R&D (bron: CBS) nemen toe van 1,89% (2001) tot 2,35% (leidt tot nr. 2 positie in Europa, achter koploper Duitsland) van het Bruto Binnenlands Product in 2010. De overheid neemt daartoe een verhoging van 25% van de budgetten van researchinstellingen voor haar rekening.
5. In het bedrijfsleven en bij de overheid is 1,5% van de medewerkers voor meer dan 80% van de tijd werkzaam in innovatie in 2006; in 2010 is dat 3% (nulmeting ontbreekt).
6. Investeringen in ICT en procesinnovatie (bron ICT Office, de vereniging van Nederlandse ICT bedrijven) nemen toe van 6% in 2004 tot 6,3% van BNP in 2006 en 6,9% in 2010.
7. Minimaal 10% van de door de overheid uitgegeven onderzoeksgelden zal in 2006 direct gekoppeld zijn aan onderzoek door het bedrijfsleven; en 25% in 2010.
8. Nederland staat in top 5 van Europa voor wat betreft de vestiging van het aantal buitenlandse ondernemingen.
9. Netto toename ondernemingen (bron Kamer van Koophandel: aantal nieuwe ondernemingen minus aantal faillissementen; gecorrigeerd getal zonder negatieve impact van overnames en administratieve wijzigingen) neemt toe van 14.400 in 2003 (17.100 in 2002) naar 15.000 in 2006 en 17.500 in 2010.

4 Speerpunten

4.1 Verkenning

Wil ons land zich in de internationale concurrentiestrijd handhaven of verder ontwikkelen dan zullen er keuzes moeten worden gemaakt. Het Innovatieplatform heeft hiertoe een serieuze poging gedaan met haar sleutelgebieden. De gebruikte criteria voor keuzes van speerpunten roepen echter veel vraagtekens op. Het lijkt alsof de hardst roepende branche of marktpartij met voorrang op de lijst is geplaatst.

Een focus op een beperkt aantal succesvolle en potentieel succesvolle economische *clusters* zorgt ervoor dat inspanningen van overheid en bedrijfsleven beter op elkaar afgestemd kunnen worden. Het voorkomt bijvoorbeeld dat de onderwijs en onderzoek "speerpunten" (OC&W) en de "speerpunten" ten aanzien van stimulering van de economie (EZ) niet op elkaar zijn afgestemd. Er wordt zodoende massa gecreëerd en het verhoogt de zichtbaarheid. Het geeft de mogelijkheid structuren aan te brengen waarin economische ondersteuning, excellent onderwijs, onderzoek (in een internationaal toonaangevend kennisinstituut) en bedrijfsleven beter op elkaar afgestemd worden. De gebundelde krachten verbeteren de groeikansen en garanderen een verhoging van het rendement van investeringen in onderzoek en economische ondersteuning. Dit wordt ook wel aangeduid als valorisatie. Bovendien is deze aanpak een goede stimulans om het bedrijfsleven te verleiden de investeringen in R&D op te voeren. Er ontstaat een katalysator of stuwingsmodel dat hoogbegaafde studenten en kapitaalkrachtige investeerders aantrekt en als spin-off (techno)-starters genereert.

Het denken in speerpunten is ondermeer verwoord in het rapport "Voorstellen sleutelgebieden aanpak" van het Innovatieplatform en deels ook in "Pieken in de Delta" van het Ministerie van EZ. Ook in het onderzoeksveld zijn er speerpunten gedefinieerd, zowel in Nederland als op Europees niveau. Er zit echter nog geen lijn in, zoals hierboven omschreven.

Wij zijn in onze analyse uitgegaan van de economische speerpunten van het Innovatieplatform en de speerpunten die Math de Vaan van Berenschot in een artikel in het Financieel Dagblad publiceerde. De Vaan heeft meegewerkt aan de Nederlandse Industrie-analyse in opdracht van het Ministerie van EZ in april 2004. In deze publicaties worden alle potentiële clusters in kaart gebracht, op één na: energie.

Uiteraard lukt het niet om voor alle sectoren een dergelijke samenwerking op centraal overheidsniveau te faciliteren. Daarom is het goed dat er ook regionaal mogelijkheden zijn om soortgelijke verbanden op te zetten. Hierin kunnen de huidige Regionale Ontwikkelings Maatschappijen en Applicatiecentra een belangrijke rol spelen. Een heldere verdeling van economische en onderzoeksbudgetten is noodzakelijk, waarbij er minimaal 35% beschikbaar moet zijn voor de speerpunten.

4.2 Voorstel Kenniseconomie Platform

Doelstelling

Uiterlijk in 2010 moeten de investeringen van het bedrijfsleven in R&D (bron: CBS) van 0,95% in 2001 tot 1,32 % van het BNP in 2010 toenemen. Het percentage medewerkers dat verantwoordelijk is voor innovatie in de dienstensector moet stijgen tot 3% (nulmeting niet aanwezig). Tevens zal het een bijdrage leveren aan een afname van de werkloosheid (bron: CBS) van 4,1% in 2002 via 3,9% in 2006 tot 3,5% in 2010.

Het aantal speerpunten dient beperkt te blijven tot vijf à zeven om versnippering van investeringen tegen te gaan.

Probleemstelling

Het Innovatieplatform heeft al aangegeven dat er extra geïnvesteerd moet worden in haar sleutelgebieden, maar het is nog niet terug te vinden in het kabinetsbeleid. Mogelijk komt dit doordat het Innovatieplatform geen objectief meetbare criteria heeft gebruikt bij het vaststellen van deze sleutelgebieden. Daardoor lijkt het erop dat wie het luidst kenbaar heeft gemaakt te voldoen aan deze criteria (effectiviteit en doelmatigheid, aansprekende en motiverende zakelijke en maatschappelijke ambities, organiserend vermogen en commitment, diverse en mondiaal concurrerende bedrijvigheid, in internationaal perspectief hoogwaardige kennis en technologie) uiteindelijk ook verkozen is. Er is dus geen onomstreden autoriteit. Ook is het Innovatieplatform onduidelijk over de acties die zij voorstelt ten aanzien van de sleutelgebieden.

Dit alles resulteert in verschillende prioriteiten. Zie voor enige voorbeelden de tabel hieronder. Een asterix geeft (deels) overlappende gebieden aan.

Oplossing

Innovatieplatform	Berenschot	ICES/KIS	KP6EU
Flowers & Food *)	Machine en systeembouw **)	ICT	Biotechnologie
High Tech Systemen **)	Chemie	Ruimtegebruik	ICT
Water	Food & Health *)	Duurzame systeem innovaties	Nanotechnologie
Creative Industry ***)	Financiële en ICT Diensten ****)	Microsysteem en nanotechnologie	Lucht en ruimtevaart
Pensioenen en Verzekeringen ****)	Vervoer en bouw	Biotechnologie	Voedselkwaliteit
The Hague, Residence of Peace and Justice	Media, uitgeverij en cultuur ***)		Duurzame energie
			+ 9 aanvullende

Allereerst moeten de criteria duidelijk zijn. Wij stellen de volgende voor:

Marktpotentie

- Marktaandeel
- Marktgroei
- Terugverdientijd

Continuïteit

- Innoverend vermogen
- Expertise internationaal (h)erkend
- Onderzoeksinstituten onderscheidend
- Onderscheidende opleidingen aanwezig
- Zelforganiserend vermogen van het cluster

Maatschappelijke relevantie

- Werkgelegenheid
- Duurzaamheid
- Generatie nieuwe bedrijven
- Toegevoegde waarde in Nederland

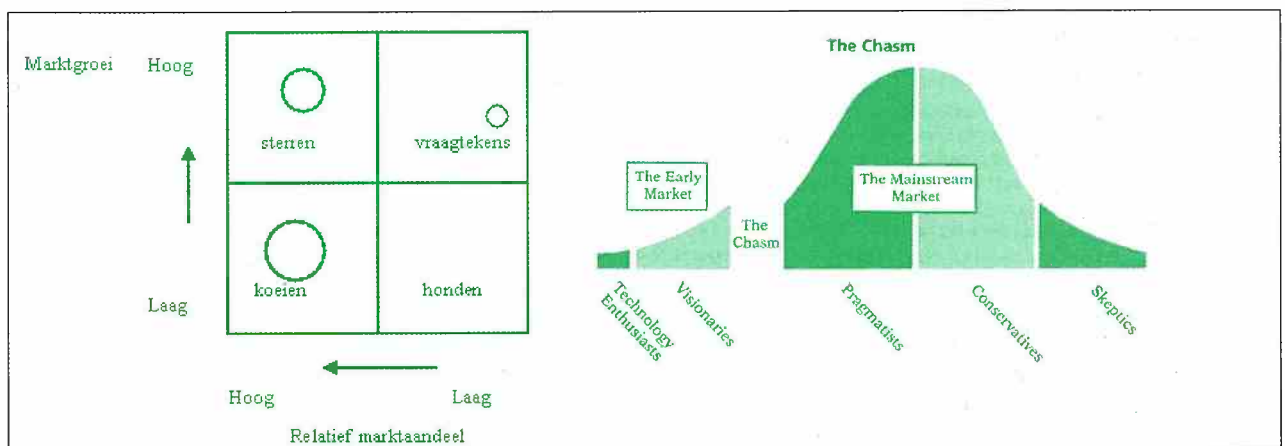
Een meting zou kunnen plaatsvinden met een zgn. “balanced score card”, waarbij op basis van een objectieve meting een resultaat verkregen wordt. Een voorbeeld is als bijlage 1 bij dit Manifest gevoegd. Op basis van deze scorekaart ontstaat de volgende speerpuntenlijst:

1. High Tech Systemen en Materialen
2. Chemie
3. Creative Industry
4. Food & health
5. Financiële en ICT diensten
6. Energie

Er zou eenduidig een autoriteit vastgelegd moeten worden die een dergelijke analyse maakt. Daarbij moeten we voor ogen houden dat een dergelijke keuze niet voor onbepaalde tijd vastligt. Dat heeft te maken met de levenscycli van de activiteiten in een cluster. Als een cluster niet in staat is om zich te vernieuwen volgens nieuwe cycli zal het economisch belang van die sector verminderen.

Een keuze voor speerpunten zou gemaakt moeten worden door een orgaan dat op afstand van de politiek opereert, voor een periode van vier tot acht jaar. Het gaat om een soortgelijke situatie als bij de Raad voor Cultuur ten aanzien van de vierjaarlijkse Cultuurnota. In principe kan deze rol bij het Innovatieplatform liggen, mits beter gestructureerd. Tot elke prijs moet voorkomen worden dat de keuze voor een speerpunt beïnvloed wordt door een lobby van belangenorganisaties.

Per speerpunt zal uiteindelijk een actieplan opgesteld moeten worden. Het is daarbij duidelijk dat elk speerpunt om een specifieke aanpak zal vragen. Bij Creative Industry is het bijvoorbeeld van belang dat er een Top-Kennisinstituut komt, terwijl dat bij Chemie al prima geregeld is met het Dutch Polymer Institute. Ook binnen een speerpunt cluster zullen er verschillen in aanpak zijn. Dat wordt geïllustreerd door de afbeeldingen hieronder. Een groot bedrijf als AKZO is een zogenaamde "Cash cow" (zie figuur hieronder). Het heeft een groot marktaandeel waardoor het verzekerd is van substantiële inkomsten om R&D te financieren. AZKO heeft er vooral baat bij als de overheid ervoor zorgt dat regelgeving niet belemmerend werkt. Een klein chemisch bedrijf dat na een succesvolle start waarin het met subsidies ondersteund is van "Vraagteken" naar "Ster" wil groeien heeft andere problemen. Men moet in feite een stap wil maken van "Early Market" naar "Mainstream" (zie figuur hieronder). Er is een zeer beloftevol product of dienst. Er zijn ook al een paar klanten, maar hoe bereikt men een grotere markt? Dit bedrijf heeft geen grote kasstroom uit bestaande producten/diensten en de banken zijn voorzichtig. Dit type onderneming heeft waarschijnlijk vooral ondersteuning nodig bij financiering en/of marketing.

Voorstel voor begroting 2006

Van het nieuwe onderzoeksgeld dat in 2006 beschikbaar komt (inclusief Fonds Economische Structuurversterking) dient 60% ingezet te worden in Top-Kennisinstumenten of vergelijkbare samenwerkingsverbanden waarbinnen overheid en bedrijfsleven gezamenlijk onderzoeksprojecten uitvoeren.

Van de fondsen voor economische stimulering (Senter, Regionale Ontwikkelings Maatschappijen) zal 35% naar de speerpunten moeten gaan, bij voorkeur aangestuurd door SenterNovem.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Vaststellen voorlopige speerpunten 2006	EZ	Innovatieplatform, OC&W	Sep-05
Budgetverdeling Senter/ROMs Economische Stimulering 2006 afstemmen op speerpunten	EZ	Innovatieplatform	Oct-05
60% Nieuw onderzoeksgeld inzetten op speerpunten	OC&W	Innovatieplatform, NWO	Oct-05
Vaststellen speerpunten methodiek	Kabinet	Innovatieplatform, EZ, OC&W	Dec-05

Geraadpleegde bronnen

- Voorstellen Sleutelgebieden-aanpak, Innovatieplatform, oktober 2004
Math de Vaan, partner Berenschot betrokken bij SWOT industrie analyse voor EZ in april 2004, Financieel Dagblad, 15 november 2004
Pieken in de Delta, Ministerie van EZ, juli 2004
Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie, WRR, 1980
ICES/KIS-3, Informatieverstrekking over de derde investeringsimpuls in de kennisinfrastructuur, ICES, april 2002
KP-EU6, Zesde Kaderprogramma, Europees programma voor onderzoek en ontwikkeling, websearch
Statistisch jaarboek 2004, CBS

5 Onderzoek door overheid en in bedrijfsleven

5.1 Strategie verkenning

Onderzoek en innovatie zijn belangrijke pijlers van de kenniseconomie. De overheid kan niet rechtstreeks ingrijpen in de bedrijfskolom, hooguit stimuleren om marktimperfecties te corrigeren. Ten aanzien van het onderzoek dat aan universiteiten en aan kennisinstituten wordt gedaan kan dat wel. Het afgelopen jaar is de term valorisatie terecht steeds vaker aan de orde gekomen. Hoe kan ervoor gezorgd worden dat de kennis ook in de markt te gelde gemaakt wordt? Hierbij is een wezenlijke rol weggelegd voor de kennisinstituten omdat samengewerkt wordt met het bedrijfsleven en tevens de bekendheid met de markt aanwezig is, waardoor kennis in markt omgezet kan worden.

Research & Innovatie wordt in toenemende mate door kennisinstituten uitgevoerd. In Nederland zijn er inmiddels vier aangemerkt als Top-Technologie Instituten (TTI's). Deze leunen enerzijds sterk op de onderzoekstakken van één of meer faculteiten van universiteiten en anderzijds op de inbreng van bedrijven. We zien deze trends zich sterk doorzetten. Het is daarvoor echter nodig dat het bedrijfsleven meer dan nu betrokken is bij de regieorganen die het wetenschappelijk onderzoek van de Nederlandse Universiteiten bepalen. We zullen daartoe moeten leren van andere landen. In Finland, Amerika, Engeland, Duitsland en ook België zijn uitstekende voorbeelden te vinden.

Naast de landelijk opererende Kennisinstituten kunnen regionale Kenniscentra ofwel Applicatiecentra die veel meer op HBO niveau werken MKB-ers met een vergelijkbaar bedrijfsmodel ondersteunen.

Bedrijven zullen zich beter moeten organiseren voor de opbouw van een sterkere Research, Innovatie & Development keten. De grotere bedrijven lijken vooral de laatste decennia machines te worden die op korte termijn geld moeten produceren, maar leren gelukkig ook dat een gezonde portfolio met een gedegen R,I & D- percentage de continuïteit dient.

We zien hierbij een verschuiving naar het Angelsaksische model waarbij de meer fundamentele research plaatsvindt op universiteiten. Grotere bedrijven in Nederland delen researchinspanningen met universitaire onderzoekscentra naar het model van de Verenigde Staten.

Desondanks is door de aandacht voor valorisatie bij de universiteiten zorg ontstaan of er wel ruimte blijft voor fundamenteel onderzoek. Deze vraag is begrijpelijk. Helderheid is hier gewenst. De beschikbare budgetruimte dient volgens een verdeelsleutel plaats te vinden, waarbij bijvoorbeeld 35% van de onderzoeksbudgetten van de overheid gekoppeld zou moeten zijn aan valorisatie (grotendeels in kennisinstituten) en 65% aan fundamenteel onderzoek (grotendeels in de universiteiten).

In contrast tot de landen om ons heen lijkt onderzoek naar nieuwe energiebronnen een stiefkind. Dat is onverstandig. Allereerst vanuit een maatschappelijk perspectief, maar zeker ook vanuit een economisch perspectief. Kern is hier het kiezen van een focusgebied en het beschikbaar stellen van een budget.

Een van de weinige doelstellingen die Nederland uit Lissabon heeft overgenomen is het nastreven van een R&D investering van 3% van het BBP. Dit lijkt een logische doelstelling, gezien de huidige verhoudingen tussen Europa en haar belangrijkste concurrenten VS en Japan. De overheid bedacht daarbij dat haar eigen aandeel 1% zou zijn en het bedrijfsleven 2% voor haar rekening zou moeten nemen.

Land	Aandeel R&D in BBP
Nederland	1,89%
Duitsland	2,49%
Frankrijk	2,20%
Japan	3,09%
VS	2,82%

De overheid zit nu al op 0,94%, het bedrijfsleven echter moet haar inspanning meer dan verdubbelen. Dat is een curieus en niet realistisch beleid. De overheid stimuleert weliswaar speur en ontwikkelingsbeleid (WBSO, zie hoofdstuk 6), maar dit zal nooit tot een verdubbeling van R&D in het bedrijfsleven leiden. Als de overheid bereid is tot 25% extra uitgaven voor researchinstellingen (kennisinstituten die met het bedrijfsleven samenwerken), dan zou het bedrijfsleven mogelijk een substantieel grotere groei van 40% kunnen vertonen. Daarmee zouden de Nederlandse R&D investeringen de 2,5% van het BBP van huidige koploper Duitsland in Europa niet halen, maar wel nummer 2 zijn, met bijvoorbeeld Frankrijk achter ons. Tenminste, als andere landen niet meer investeren dan Nederland. Ongecorrigeerd voor inflatie betekent dat een stijging van € 300 miljoen van de overheidsinvesteringen in researchinstellingen.

	2001		2010	
	Investeringen	% BBP	Investeringen	% BBP
Researchinstellingen	1194	0.33	1493	0.42
Universiteiten	2184	0.61	2184	0.61
Bedrijfsleven	3378	0.95	4729	1.32
Totaal	6756	1.89	8406	2.35

R&D wordt vooral ingezet in de agrarische en de industriële sector, die samen slechts 30% van de beroepsbevolking omvatten. Nederland kan de achterstand in R&D compenseren door juist in te zetten op de innovatie in de dienstensector (70% van de beroepsbevolking). In paragraaf 6.4 wordt daartoe een concrete aanbeveling gedaan.

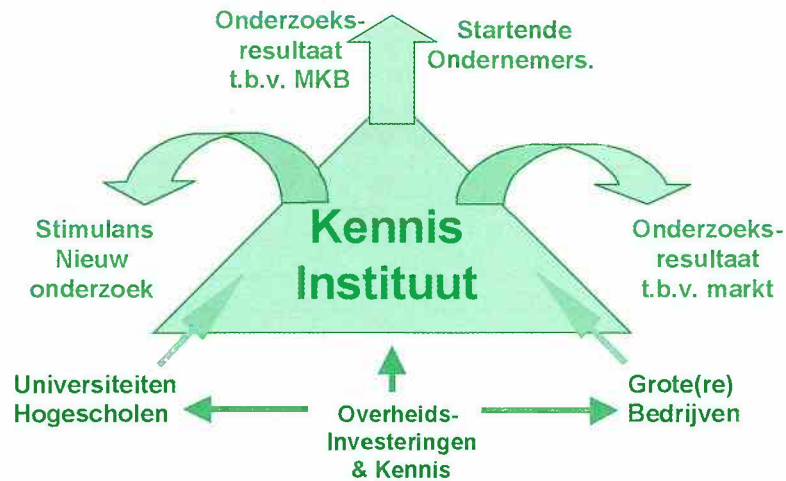
5.2 Top-Kennisinstituten als dé excellente aanjagers voor innovatie en groei

Introductie

In de internationale concurrentiestrijd hebben de Nederlandse bedrijven een moeilijke positie vanwege hoge arbeidskosten en dure infrastructuur. Dit dwingt tot voortdurende vernieuwing. De afgelopen jaren is de aandacht voor Research & Innovatie in het bedrijfsleven echter enigszins verslapt omdat ondernemingen door kostenreductie het bedrijfsresultaat op peil konden houden. De R&I activiteiten kwamen op een lager niveau te liggen en er zijn zelfs banen naar Azië verplaatst. Als de overheid het Nederlandse bedrijfsleven niet kan verleiden tot zwaardere en structurele investeringen in R&I, wat we beschouwen als één van onze belangrijkste kerncompetenties, dan halen we de voorgestelde 2,35% doelstelling nooit (laat staan de 3% doelstelling van Lissabon) en ziet het er somber uit voor onze economie.

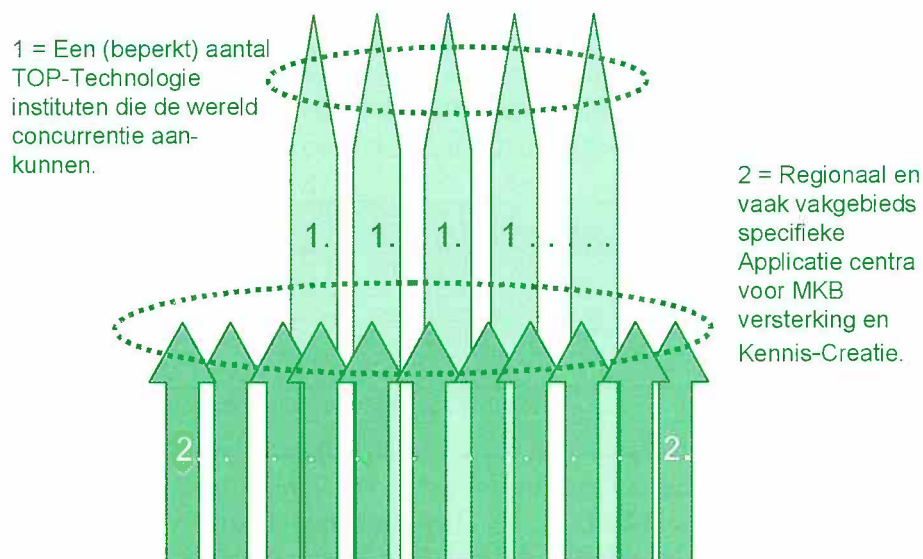
Grotere bedrijven verschuiven een deel van in-house research naar partnerships met kennisinstituten wanneer blijkt dat deze de juiste contacten met toonaangevende universiteiten hebben en in staat zijn onderzoek te verrichten dat tot de wereldtop behoort. Het IMEC (Interuniversitair Micro Electronica Centrum) in Leuven is daarvan een voorbeeld, maar ook het MIT in de VS en DPI (Dutch Polymer Institute) in Nederland. Slechts een klein aantal instituten kunnen we Top-Kennisinstituten noemen. Belangrijkste criteria zijn dat men zich kan voegen bij de top tien van soortgenoten in de wereld en dat men er daadwerkelijk in slaagt om een belangrijk deel van de inkomsten uit het bedrijfsleven te halen.

Deze instituten bieden grote kansen voor de valorisatiewens die zowel bij de overheid als het bedrijfsleven leeft. Het gaat immers niet om de hoeveelheid kennis die wordt geproduceerd (gemeten in patenten of citaten), maar om de hoeveelheid kennis die je in markt kan omzetten. Als onderwijsinvesteringen en onderzoeksinvesteringen door overheid en bedrijfsleven goed op elkaar afgestemd zijn zal het rendement daarop toenemen.

Top-Kennisinstituten zorgen voor een vulkaanwerking. Zij bouwen niet alleen optimaal voort op fundamenteel onderzoek, zoals dat bij universiteiten en specialistische research-organisaties wordt uitgevoerd, ze zijn tevens grensverleggend bezig toegepast onderzoek te verrichten met een hoge 'valorisatie' waarde. Ook is er een spin off van innovatieve, startende ondernemers. Zo groeit het potentieel aan MKB bedrijven die het nieuwe Philips of Akzo in Nederland kunnen worden. Het IMEC heeft vele honderden nieuwe ondernemingen voortgebracht. Men heeft daarbij deze nieuwe bedrijven geholpen met technologie, business plannen en andere voorzieningen, zelfs tot en met de financiering.

Nederland zou Top-Kennisinstituten moeten hebben in alle speerpunt clusters (zie hoofdstuk 4). Zo ontstaat een optimale versterking van krachten.

Naast de Top-Kennisinstituten kunnen Applicatiecentra (ook wel Kennis-Creatie Centra genoemd) een vergelijkbare rol spelen voor speerpunten op regionaal niveau. Zij zullen zich verbinden aan HBO, MBO, VMBO onderwijsinstellingen en ROC's. Anders dan bij de Top-Kennisinstituten zijn de klanten voor het uitbesteden van onderzoek vooral MKB bedrijven. Het takenpakket kent wel sterke overeenkomsten met die van de Top-Kennisinstituten. De

Applicatiecentra kunnen ook een rol spelen in stimuleringsprogramma's voor beter praktijkonderwijs op de scholen. Zo ontstaan over een breed spectrum aanjagers van zeer zichtbare economische activiteit.

Doelstelling

De Top-Kennisinstituten dragen bij aan het halen van de algemene R&D doelstelling: de investeringen in R&D nemen toe van 1,89 (2001) tot de voorgestelde 2,35% van het BBP in 2010, hetgeen leidt tot een tweede positie in Europa, achter koploper Duitsland. De overheid verhoogt daartoe haar investeringen in Researchinstellingen met 25%, ofwel € 300 miljoen.

Het succes van de Top-Kennisinstituten zal ook afgemeten worden aan het aantal starters dat men genereert. Per instituut met een omzet boven € 50 miljoen zullen dat er minimaal tien per jaar zijn; daaronder vijf per jaar.

Probleemstelling

In principe erkent de overheid de rol van de Top-Kennisinstituten, maar is niet consistent in haar beleid. Wijffels stelt in "Vitalisering van de Kenniseconomie" voor om bewezen vernieuwing in het innovatiesysteem uit te bouwen en verwijst daarbij naar Top-Technologie Instituten (een andere benaming voor Top-Kennisinstituten), maatschappelijke instituten en regie-organen. Het kabinet heeft dit beleid overgenomen en voorgesteld om drie nieuwe maatschappelijke instituten op te richten, waarvan een voor stedelijke problematiek.

Deze keuze is vreemd omdat ze niet in het verlengde van de gekozen speerpunten ligt. Bovendien worden de criteria waaraan ze moeten voldoen en de taken van deze kennisinstellingen niet eenduidig geformuleerd, waardoor het onduidelijk is op basis van welke kwalificatie men zich het predikaat "top" zou mogen toeëigenen.

Oplossing

Zorg dat er Top-Kennisinstituten komen op het gebied van de speerpunten wanneer deze er nog niet zijn en/of belangrijke dekkingsgebieden nog niet voorzien zijn. Daarbij dient optimaal gebruik gemaakt te worden van de bestaande infrastructuur. Een voorbeeld is Creative Industry. Ondanks het feit dat we in Nederland een zeer sterke industrie hebben (omroep & entertainment, graphics & design, uitgeverijen) is er nog geen Top-Kennisinstituut. Bemoedigend is wel dat in Utrecht de eerste stappen zijn ondernomen voor het opzetten van een Creatief Media Instituut. Dit zou ondermeer kunnen samenwerken met de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht en de Design Academy in Eindhoven.

Speerpunt	TOP Kennisinstituut	Dekking
High Tech Systemen en materialen	IMEC in België	Beperkt
Chemie	DPI	Beperkt
Creative Industry	Niet aanwezig	Geen
Food & health	Wageningen Centre for Food Science	Goed
Financiële en ICT Diensten	Telematics Institute/nieuw instituut pensioenen	Beperkt
Energie	ECN	Goed

In bovenstaand schema wordt ECN als Top-Kennisinstituut vermeld, hoewel het niet als dusdanig te boek staat. Het instituut heeft een respectabele internationale positie op het gebied van zonne-energie, windenergie en schoon fossiel. Het aandeel van het bedrijfsleven in het onderzoek is echter nog beperkt.

Het verdient aanbeveling om bij alle Top-Kennisinstituten een soortgelijk takenpakket neer te leggen. Bestaande instituten die een deel van de taken nog niet uitvoeren moeten daartoe in staat gesteld worden. Hiertoe zou er een gedegen evaluatie moeten plaatsvinden van deze

bestaande instituten. Ook moet bekeken worden welke bestaande instituten in aanmerking komen om Top-Kennisinstituut te worden. In een enkel geval zou overwogen moeten worden een totaal nieuw instituut op te zetten. Totaal zou er ruimte moeten zijn voor acht à tien van dergelijke, aan speerpunten gekoppelde, Top-Kennisinstituten met een omvang van minimaal € 20 à 40 miljoen. Er moet hierbij zorgvuldig naar de criteria gekeken worden (bijvoorbeeld 25% bijdrage bedrijfsleven, excellentie onderzoekers). Tot elke prijs moet vermeden worden dat geld niet bij speerpunten en/of bij de handigste lobbyist terechtkomt.

TOP-Kennisinstituten	Applicatiecentra
Fundamenteel onderzoek op wereld top niveau	Fundamenteel onderzoek op Nederlands top nivo
Contract onderzoek ism grote bedrijven	Contract onderzoek ism MKB
Start-ups ondersteunen (vakkennis, patenten, marktkennis) en genereren	Start-ups ondersteunen (vakkennis, patenten, marktkennis) en genereren
Netwerk evenementen organiseren	Netwerk evenementen organiseren
Promotie/imago ontwikkeling focusgebied (bedrijven buitenland, scholieren binnenland)	Promotie/imago ontwikkeling focusgebied (bedrijven binnenland, scholieren binnenland)

Voorbeeld

Voorbeelden van Top-Kennisinstituten zijn het DPI (Dutch Polymer Institute), NIMR (Netherlands Institute for Metals Research), TI (Telematics Institute) en het WCFR (Wageningen Centre for Food Science).

Voorstel voor begroting 2006

Voor een grondige inventarisatie van de ontbrekende instituten en de taken van de huidige instituten is € 1 miljoen benodigd.

Een minimum van € 20 miljoen per jaar is vereist om een instituut enige importantie en impact te geven en voor het bereiken van de échte wereldtop is het vijfvoudige nodig. Zeker in de initiële fase vergt een instituut €15 miljoen per jaar. Gemiddeld moet rekening gehouden worden met € 50 miljoen per speerpunt (een speerpunt kan afgedekt worden door meerdere instituten) per jaar in 2010.

Voor 2007 dient rekening gehouden te worden met een *additioneel* budget voor de zes speerpunten van € 140 miljoen, uitlopend tot een totaal budget in 2010 van € 300 miljoen.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Inventarisatie ontbrekende instituten en taken	IP	EZ, OC&W, Instituten, NWO, TNO	Nov-05
Vorbereiding voorstel nieuwe instituten/taken	EZ	IP, OC&W, Instituten, NWO, TNO	Feb-06
Voorstel nieuwe instituten/taken	Brinkhorst	EZ, OC&W, Instituten, NWO, TNO	Mar-06
Besluitvorming nieuwe instituten/taken	TK	Brinkhorst	Apr-06

Geraadpleegde bronnen

Vitalisering van de kenniseconomie, Herman Wijffels, Thomas Grosfeld, november 2004
Brief kabinet 8 februari 2004 05M471714, reactie op het rapport "Vitalisering van de Kenniseconomie"

5.3 Aandacht voor duurzame energie voorkomt oorlogen

Introductie

Er zijn vier redenen voor de overheid om een sterke regierol te spelen op het gebied van energieonderzoek en dit niet over te laten aan de markt of een complementair beleid te voeren:

1. moreel: energie-intensieve landen, de grootste mondiale vervuilers, moeten het voortouw nemen.
2. vredeshandhaving: toegang tot schaarse energiebronnen is één van de belangrijkste aanleidingen voor oorlogen.
3. ecologisch: behoud van natuur en milieu, alsmede de gezondheid van de mens.
4. economisch: de ontwikkeling van duurzame energiebronnen is een prima exportartikel.

In het vraagstuk over energieverbruik gaat het vanuit milieuoogpunt op lange termijn om de volgende beleidsprioriteiten:

1. reduceer de vraag (energiebesparing).
2. zet duurzame energiebronnen in.
3. gebruik fossiele brandstoffen zo schoon mogelijk, zolang deze nog niet gemist kunnen worden.

Het kader van deze aanbeveling beperkt zich tot onderzoek in de energiesector, het strekt zich niet uit tot het beleid ten aanzien van energiebesparing. In de afweging tussen onderzoek naar duurzame energiebronnen en onderzoek naar zo schoon mogelijk gebruik van fossiele brandstoffen moet echter meegenomen worden dat fossiele brandstoffen in het komende decennium meer dan 90% van de energievoorziening uitmaken. Besparingen hier hebben dus wel degelijk een significant effect. Bovendien heeft Nederland met Shell, NAM en Gasunie een bijzonder sterk bedrijfsleven op dit gebied, hetgeen kansen biedt.

Onderzoek naar duurzame energie moeten we beschouwen tegen achtergrond van ontwikkelingen in verbruik. In de energieketen spelen energieproducenten, -distributeurs en -verbruikers een rol. Deze keten kent in Nederland op dit moment drie hoofdketens: elektriciteit, gas en brandstof voor transportmiddelen.

Energieconsumptie Nederland (Eurostat cijfers 2002)

Gas	42	%
Olieproducten	33	%
Elektriciteit	17	%
Warmte	4	%
Kolen	3	%
PV+Biomassa	0.7	%

In 2000 kwam 1% van de elektriciteit uit een duurzame bron. In 2002 kwam 95% van de Nederlandse duurzame elektriciteitsproductie voort uit biomassa. In 2002 was 75% van de verkochte duurzame elektriciteit van buitenlandse afkomst. In datzelfde jaar kwam 4% van de elektriciteitsproductie uit de kernenergiecentrale in Borssele. Daarnaast wordt ook veel kernenergie geïmporteerd. Van de olieproducten wordt 85% voor transportdoeleinden gebruikt.

ECN en RIVM hebben een analyse gemaakt naar de invloed van twee CPB-scenario's op het energieverbruik: het Global Economy (GE) scenario met hoge economische groei en het Strong Europe (SE) scenario met een middelmatige groei. Het aandeel duurzame energie, met name wind en biomassa, groeit sterk onder invloed van het beleid, maar de rol blijft bescheiden met een aandeel van 6 tot 8% van het binnenlands verbruik in 2020. Duurzame elektriciteitsproductie bereikt een aandeel van 9% in 2010 en 16 tot 24% in 2020. MEP subsidies voor duurzame energie stijgen van € 0,5 miljard in 2010 tot € 0,6 (SE) à 1,5 (GE) miljard in 2020.

Onderzoek dient bekeken te worden vanuit een Europees perspectief. Het hoeft bijvoorbeeld niet zo te zijn dat in Nederland de verhouding onderzoek in kernenergie/windenergie hetzelfde is als in Frankrijk. Wellicht draagt Frankrijk naar rato wat meer bij aan kernenergie en Nederland aan windenergie doordat elk land een focus heeft op de onderzoeksgebieden

waarop het het sterkst is. Uiteraard zal daarin sterk internationaal samengewerkt moeten worden. Dat gebeurt ook al. In ITER werkt Nederland op het gebied van kernfusie in Europees verband (o.a. Frankrijk, Engeland) samen met Japan, China, Rusland en USA. Een ander voorbeeld is het onderzoek naar het plaatsen van grote zonne-energiecentrales in de Sahara. Deze kunnen een zeer groot rendement hebben waardoor de vraag naar olie significant kan verminderen. Hier liggen kansen voor Europa.

Nederland is maar een zeer kleine speler op de mondiale markt. Alleen al daarom is focus nodig op een beperkt aantal onderzoekgebieden gewenst. Het is niet ongebruikelijk dat ontwikkelingstrajecten 12 jaar of langer duren. Daarom is het belangrijk dat dit beleid consistent is over een aantal kabinetsperiodes heen.

Onderzoeksinvesteringen in duurzame energie zijn van 2002 tot 2005 gedaald van € 146 miljoen naar € 142 miljoen. Op een termijn van de afgelopen 30 jaar is het beeld nog schrijnender. De uitgaven als percentage van BBP zijn gehalveerd. Afgezet tegen jaarlijkse aardgasbaten van € 4 miljard is dat een vreemde constatering.

Doelstelling

Productie van duurzame energie in Nederland verhogen van 1,5% in 2003 tot 4% in 2010.

Probleemstelling

Het beleid van SenterNovem is gericht op stimulering, middels subsidies, van gebruik van duurzame energie in de verbruikketen. Er is geen strategie voor onderzoek naar duurzame energie bij SenterNovem.

De Energieraad en de VROM Raad hebben weliswaar een gedegen analyse uitgebracht, en adviseren om duidelijke keuzes te maken, maar maken die zelf niet. Er zijn meerdere departementen betrokken, OC&W, VROM en EZ, hetgeen de besluitvorming niet vergemakkelijkt.

Voorbeeld

Frankrijk heeft wel duidelijke keuzes gemaakt en investeert vooral in schone auto's, schone batterijen en zonne-energie.

Oplossing

EZ heeft in de afgelopen jaren voortvarendheid getoond in het energiedossier. EZ zou nadrukkelijker als coördinator moeten optreden, en ook op het gebied van onderzoek een beslissing nemen ten aanzien van de focusgebieden.

Het nemen van een beslissing is minder ingewikkeld dan het lijkt. Ons voorstel is om de drie gebieden met de hoogste score op enkele criteria te selecteren als focusgebieden. Die criteria zijn:

- de huidige mondiale positie van de betrokken onderzoeksinstituten en bedrijven
- de valorisatiekansen: de aanwezigheid van bedrijven die mee-investeren in onderzoek
- het verwachte aandeel in de mondiale energievoorziening in 2025

			Mondiale positie	Actief bedrijfsleven	Verwacht Nederlands aandeel energievoorziening 2025	Score
	Gewicht		50%	30%	20%	
Zonne energie	ECN		5	4	2	4.1
Wind energie	ECN		4	3	3	3.5
Biomassa	ECN		3	2	2	2.5
Schoon fossiel	ECN, TNO		4	5	5	4.5
Conversie waterstof voor transport	TU Delft		4	3	2	3.3
Kernfusie	FOM		4	1	1	2.5

Voorstel voor begroting 2006

Voor 2006 krijgen de drie onderzoeksgebieden met de hoogste score – schoon fossiel, zonne-energie en wind energie – een eenmalige extra injectie van elk € 15 miljoen uit de extra onderzoeksfondsen van het Paasakkoord. Uiteraard zal ook voor de jaren daarna het budget voor dit onderzoek naar een structureel hoger niveau getild moeten worden. Uiteraard betekent extra geld voor focusgebieden niet dat andere gebieden moeten worden gestopt. Energieonderzoek kent namelijk een sterke wisselwerking waarbij onderzoeksresultaten uit verschillende disciplines elkaar versterken. Dit geldt ook voor het extreem dure kernfusie onderzoek waar een klein land als Nederland nooit marktleider in zal kunnen worden.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Voorstel 45 miljoen Paasakkoord naar duurzame energie	Brinkhorst	EZ	Jun-05
Besluitvorming	TK	Brinkhorst,EZ	Jun-05
Keuze focusgebieden	SenterNovem	EZ,Energieraad,ECN	Aug-05
Vorbereiding voorstel structurele verhoging onderzoeksbudgetten	SenterNovem	EZ,Energieraad,ECN	Feb-06
Voorstel structurele verhoging onderzoeksbudgetten	Brinkhorst	EZ	Mar-06
Besluitvorming structurele verhoging budgetten	TK	Brinkhorst,EZ	Apr-06

Geraadpleegde bronnen

Referentieramingen energie en emissies 2005 – 2020, ECN en RIVM
Energietransitie, klimaat voor nieuwe kansen, VROM Raad en Algemene Energieraad, december 2004
Economie, energie en milieu: een verkenning tot 2010, CPB en RIVM, 2002
Duurzame Energie, D66 Platform Duurzame Ontwikkeling, 2005

6 Stimulering economie door overheid

6.1 Strategie verkenning

De overheid heeft vier verschillende rollen op het gebied van stimulering: corrigeren van marktimperfecties (het op gang brengen van een stagnerende markt); een rol als makelaar; wet- & regelgever (vervaardiging/uitvoering/controle maar ook verwijderen van onnodige regels); en het geven van het goede voorbeeld.

In de afgelopen eeuw hebben we gezien dat de beroepsbevolking oorspronkelijk vooral agrarisch georiënteerd was. Er kwam er een verschuiving naar industrie (fabriceren van producten) en vervolgens naar diensten. Fabrieken verhuisden al naar lage lonen landen, maar hetzelfde gebeurt nu ook met een deel van de dienstensector. Het percentage kenniswerkers stijgt echter naar 30% van de beroepsbevolking. Daar ligt een groot deel van onze kracht.

Versterking van deze kracht kan het beste gebeuren door stimulering van innovatie. De overheid deelt dan ook zeer terecht prikkels uit om het bedrijfsleven op dit gebied te stimuleren. Temeer omdat veel bedrijven hun groei doelstellingen steeds meer realiseren door middel van acquisities in plaats van autonome groei. Hier is sprake van een marktimperfectie.

Het is echter vreemd dat de overheid alleen R&D in het bedrijfsleven ondersteunt die leidt tot productontwikkeling. De dienstensector in Nederland bestaat immers uit 48% van de beroepsbevolking en 70% van het bedrijfsleven. In perspectief: de industrie neemt op dit moment zo'n 20% van de beroepsbevolking voor haar rekening en de agrarische sector 1%. Naast diensteninnovatie blijft procesinnovatie onterecht buiten beschouwing. Denk hierbij bijvoorbeeld aan verhoging van de effectiviteit door toepassing van ICT of de eerder genoemde organisatorische innovaties. Deze lacunes moeten en kunnen worden opgevuld.

Het EZ instrumentarium dat ingezet wordt om marktimperfecties te corrigeren moet meer op de wensen van de ondernemers afgestemd worden en scherper beoordeeld worden op effectiviteit. Daarbij moet meer op borgstellingen ingezet worden en minder op subsidies. In dit verband is het wellicht op zijn plaats om een vraagteken te zetten bij het woord "subsidie". Als de overheid denkt in rendementen dan is het woord "investeringen" wellicht meer op zijn plaats. Dit kunnen financieel-economische rendementen zijn maar ook maatschappelijke rendementen. Als de overheid de uitvoering van deze borgstellingen uitbesteedt aan de markt (banken), dan zal zij er wél voor moeten zorgen dat zij de programma's managet en op de doelstellingen meet.

Ten aanzien van de makelaarsrol is efficiëntie ook het adagium. Er is vanuit de verschillende programma's een woud aan uitvoeringsorganisaties ontstaan, waarbij het voor de ondernemer volstrekt onduidelijk is waar hij voor welke ondersteuning kan aankloppen. Hier is meer transparantie noodzakelijk. Zo zal, in navolging van andere landen, een één-loket systeem moeten worden gehanteerd voor ondernemers.

Nederlanders hechten veel belang aan zekerheid. Weinigen nemen daarom de stap naar het ondernemerschap. Zij die dat wel doen, maar onverhoopt failliet gaan krijgen te maken met een weerspannige faillissementswetgeving. De afwikkeling duurt vaak drie tot vijf jaar en de Belastingdienst houdt eventuele tegoeden vast totdat deze hele procedure doorlopen is. Dit beperkt de kansen voor een doorstart aanzienlijk. Het Amerikaanse systeem is veel effectiever: dat gaat ervan uit dat een ondernemer die eenmaal failliet is gegaan grote kansen heeft om het een volgende keer beter te doen.

Ook is het belangrijk dat de overheid als launching customer zelf het goede voorbeeld geeft in

haar aanbestedingsbeleid. Nu gaan opdrachten vaak via Europese aanbestedingsprocedures naar grote bedrijven die conventionele oplossingen bieden of worden aanbiedingen onvoldoende bekeken op duurzaamheidsaspecten.

Gezien het belang dat het Ministerie van EZ heeft in de stimulering van de economie is het verbazingwekkend dat de begroting zo krap is (€ 1,7 miljard).

6.2 **ÉÉN loket voor ondernemers die hun tijd liever aan ondernemen besteden**

Introductie

De centrale visie is dat wij op weg gaan naar een Service Gerichte Overheid die zich in alle opzichten gedraagt als een volwaardige marktpartij. In het bijzonder betekent dit dat de overheid in haar dienstverlening haar klanten centraal stelt en niet haar beleidsuitvoering. Consequentie is dat de dienstverlening op maat en meetbaar moet zijn. De Nederlandse overheid wordt daarbij vergeleken met andere nationale overheden en met bedrijven die een vergelijkbaar complex dienstenpakket aan de markt leveren.

In dit voorstel gaat het om de overheid in de rol van makelaar waarbij die marktpartijen bij elkaar brengt en (startende) ondernemers stimuleert en ondersteunt. Er zijn veel overheidsinstanties actief op dit terrein, zoals Kamers van Koophandel, Syntens, SenterNovem, EVD en Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen.

Wijffels pleit in zijn rapport Vitalisering van de Kenniseconomie voor betere en directere verbindingen tussen publieke en private spelers en eenvoud in het systeem. In dat verband stelt hij dat het gewenst is dat SenterNovem een draai maakt, van denken in regelingen naar denken en interpreteren van regelingen vanuit de behoeften van de doelgroep. Ondanks deze kritiek stelt hij wél voor dat SenterNovem een strategische rol krijgt als een van de twee centrale taakorganisaties, met als doelgroep het bedrijfsleven. Daarnaast zou NWO een dergelijke rol naar de wetenschap toe moeten hebben. Als gevolg daarvan zal TNO een loket gaan openen voor ondernemers, waardoor er nog een nieuw loket bij komt. Hoewel Wijffels wel SenterNovem een centrale rol toekent, doet hij geen uitspraken over de andere spelers.

Er zijn niet alleen teveel spelers, er zijn ook teveel regelingen. Daardoor heeft niemand echt een goed overzicht, ook de specialisten niet. Dat leidt tot hoge uitvoeringskosten, om nog maar te zwijgen van het grote aantal uren die het een ondernemer kost om er achter te komen hoe het nu écht zit.

CGEY heeft in augustus 2003 onderzoek gedaan naar de verschillende regelingen en is ondermeer tot de volgende aanbevelingen gekomen:

- Opstellen van één centraal overzicht van beschikbare subsidieregelingen.
- Samenvoegen van vergelijkbare regelingen en het uniformeren van verplichtingen.
- Voor regelingen waar dit nog niet is gerealiseerd: het verduidelijken van de voorwaarden en de procedures en het elektronisch beschikbaar stellen van de formulieren en eventueel standaard lay-outs voor het uitvoeren van de gevraagde berekeningen.

In hetzelfde onderzoek is de overhead onderzocht. Hier twee voorbeelden:

- Subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht ter waarde van meer dan € 100.000. Het percentage administratieve lasten ten opzichte van het subsidiebedrag ligt voor deze categorie in de orde van grootte van 10%.
- Subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, met een waarde van minder dan € 100.000. Doordat de subsidiebedragen gemiddeld aanzienlijk lager zijn, ligt het percentage hier in de orde van grootte van 25%.

Het is van groot belang dat ondernemers een eenvoudige en laagdrempelige toegang hebben tot ondersteunende overheidsdiensten. Het hebben van één overheidsloket is een belangrijk middel om dit doel te bereiken. Transparantie is gewenst. Het moet duidelijk zijn welke dienstverlening de overheid biedt en wie die uitvoert. Hierbij moeten overlappings zoveel mogelijk worden uitgesloten.

Doelstelling

- Vermindering van de doorlooptijd van aanvragen voor financiële ondersteuning van (startende) ondernemers. Doel: normering nog te bepalen in voorgesteld onderzoek ten behoeve van continue kwaliteitsmonitor voor 1 februari 2007.
- Drempelverlaging startende ondernemer voor toegang tot overheidsdiensten. Doel: nulmeting per 1 november 2006: binnen twee jaar naar meer dan 90% zeer tevreden klanten.
- Meer en betere dienstverlening tegen hetzelfde of een lager kostenniveau, ondermeer door het aantal kantoren terug te brengen. Doel: het verlagen van de overhead (t.o.v. nulmeting rapport CGEY) aanvraag subsidies innovatie beneden en boven de € 100.000 met 25% per 1 juli 2008.

Probleemstelling

- Het kost (startende) ondernemers te veel tijd om uit te zoeken of en hoe zij voor financiële ondersteuning (door de Europese, centrale of regionale overheid) in aanmerking komen. Ook krijgen zij lang niet altijd een compleet beeld van de mogelijkheden voorgespiegeld.
- Er zijn diverse ondersteunende organisaties, wat tot versnippering en dus tot kapitaalvernietiging leidt. De volgende vijf organisaties worden betrokken in het voorstel:
 - Kamer van Koophandel (voor zover het advies over financiële faciliteiten betreft): 21 hoofdkantoren, 45 regiokantoren
 - SenterNovem: 4 kantoren
 - Syntens: 16 kantoren
 - Regionale Ontwikkelings Maatschappijen (z.g.n. "ROM"s) zoals BOM, LIOF en NOM
 - EVD: 1 kantoor
- Bovengenoemde organisaties geven hoofdzakelijk advies over hun eigen ondersteuning en dienstverlening, d.w.z. niet over die van andere organisaties. Bij SenterNovem krijg je bijvoorbeeld geen advies over Europese of regionale financieringsmogelijkheden.
- Er is overlapping in de ondersteunende activiteiten binnen de organisaties (zoals ICT advies, maken c.q. haalbaarheid check ondernemingsplan, financieel advies t.a.v. verwerven kapitaal, export, wet en regelgeving).

Voorbeeld

Drie studenten besluiten om een eigen bedrijf op te zetten. Om de moeilijke opstartfase door te komen, onderzoeken zij hoe ze gebruik kunnen maken van subsidies. Het aantal regelingen loopt in de tientallen. Het wordt niet snel duidelijk voor welke subsidies de technostarter in aanmerking komt, want elke regeling heeft een zeer gecompliceerde omschrijving om aan te geven welke verzoeken in, dan wel out scope zijn. Ook is er niemand die een overzicht heeft.

Er zijn wel adviesbureaus die een gat in de markt zien. Na een paar uur gratis advies gaat de

teller echter al snel lopen. De techno-starter gooit het adviesbureau er direct uit als hij merkt dat men niet echt kennis heeft van de regelingen en ook geen resultaten levert. Duizenden euro's lichter zit er niets anders op dan zelf alle verschillende loketten langs te gaan en de weg te zoeken. Uiteindelijk vinden ze een goed contact bij SenterNovem. In het eerste jaar besteedde het bedrijf ruim 14 manweken aan het uitzoeken van subsidies. Drie jaar na de start heeft het bedrijf 12 mensen in dienst.

Oplossing

De één-loket aanpak kent een Front Office met drie niveaus van dienstverlening en klantencontact:

- één nationaal telefonisch en web loket ("call centre") voor *alle* vragen met betrekking tot ondersteuning van ondernemers. Deze eerste lijn beantwoordt de klantvragen en beoordeelt ook of deze vragen worden doorgezet naar de tweede lijn (in de regio) of naar de derde lijn (centraal) voor specifieke expertises, die niet in de tweede lijn belegd zijn. Alle zaken komen bij de tweede *via* de eerste lijn.
- Als tweede lijn is er een nader te bepalen aantal regionale loketten voor al die zaken waarvoor persoonlijk contact gewenst is.
- Als derde lijn is er een groep specialisten die als landelijk (virtueel) team werkt en overal ingezet wordt op gespecialiseerde terreinen. Deze experts hebben overzicht op alle regelingen/wetgeving op regionaal, landelijk én Europees niveau op hun expertisegebied. Uiteraard is men ambuland en kan men ook in de regio ingezet worden.
- In de derde lijn zijn Marketing en Strategie *per branche* georganiseerd. Binnen dit onderdeel werken Strategy Consultants met seniore branche kennis die als "Account Managers" niet alleen reactief, maar ook pro-actief contact onderhouden met de doelgroep, bijvoorbeeld door het organiseren van netwerkevenementen.

Alle beleids- en toetsingsfuncties zijn in het back office ondergebracht. Het landelijk beleid (nu SenterNovem) en regionaal beleid (nu ROM's) blijven in principe gescheiden, maar er vindt wel periodiek onderlinge afstemming plaats. Het landelijk beleid zal hoofdzakelijk afgestemd zijn op de zes speerpunten met internationale zichtbaarheid. In de regio zal men echter ook focusgebieden naast deze speerpunten hebben. Deze hebben weliswaar geen internationale allure, maar zijn wel sterk in Nederland. Een voorbeeld is de ondersteuning door BOM/LIOF van de auto-industrie die in Brabant nog steeds aanwezig is doordat DAF er gevestigd was.

De "toegang tot kennis", waar vragen beantwoord worden als "Waar kan ik mijn kennisvoucher inwisselen?" kan het beste ingebracht worden in een omgeving waar men praktische kennis heeft van de onderzoeksinfrastructuur. Nu lijkt op TNO ingezet te worden, maar daarnaast zou ook gekeken moeten worden naar een rol voor de kennisinstututen (landelijke speerpunten) en applicatiecentra (regionale focusgebieden) op specifieke deelgebieden.

De nieuwe organisatie zou er uit kunnen zien als in onderstaand overzicht. Er dient echter eerst een goede analyse gemaakt worden van de wensen van ondernemers, de mogelijkheden van de huidige organisaties en de te behalen efficiëntie. In bijlage 2 is daartoe een innovatief aanbestedingsproces omschreven dat op relatief korte termijn een gedegen resultaat oplevert. Daarbij is het zeer goed mogelijk om niet één van de grote, gerenommeerde adviesbureaus in de arm te nemen, maar een combinatie van twee degelijke kleinere. Zo neemt de overheid haar voorbeeldrol serieus door ook goede MKB-ondernemingen een kans te geven.

1e lijn landelijk	Call Centre					
2e lijn regionaal	Registratie Handelsregister	Startershulp: vergunningen, ondernemingsplan, belastingen en administratie			Financieel advies, subsidies, borgstellingen, participaties	
3e lijn landelijk	Marketing en strategie advies per branche & Account Management	Juridisch advies: patenten, import/ export, faillissementen	Toegang tot kennis kennisinstituten, applicatiecentra, WO, HBO	Experts Duurzaamheid	Financiële Experts	ICT Advies
Back Office	Beleid landelijk instrumentarium Financiering (subsidies, borgst) en toetsing aanvragen	Beleid Regionaal Instrumentarium Financiering (participaties, etc) en toetsing aanvragen	Beleid regionaal/stedelijk vestigingsklimaat	Beleid Instrumentarium Duurzame ontwikkeling en toetsing aanvragen	Beleid Instrumentarium Internationaal ondernemen en toetsing aanvragen	

Voor wat betreft de naamgeving van de nieuwe organisatie: EZ is als merk sterker dan SenterNovem of Syntens. Het opent overall deuren. De Kamer van Koophandel heeft weliswaar een grote naamsbekendheid, maar ook het imago weinig diepgaand te zijn in de ondersteuning.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Voorbereiding 1-Loket beleids advies	EZ	SenterNovem, Syntens, KvK, EVD, ROM's	Sep-05
Informatie Tweede Kamer over 1-Loket voornemen	Brinkhorst	EZ	Nov-05
Uitschrijven tender bureaus ontwikkeling en invoering	EZ	Brinkhorst	Jan-06
Keuze 2 adviesbureaus	EZ	Brinkhorst	Apr-06
Start onderzoek 1-Loket	Bureaus	EZ, SenterNovem, Syntens, KvK, EVD, ROM's	Jun-06
Presentatie onderzoeksresultaten 1-Loket	Bureaus	EZ	Mar-07
Besluitvorming organisatie 1-Loket en start invoering	EZ	Bureaus, SenterNovem, Syntens, KvK, EVD, ROM's	Jun-07

Budget 2006

Adviestraject van twee bureaus die een blauwdruk van de inrichting opleveren: € 4 miljoen.

Voor 2007 wordt een investering verwacht van € 15 miljoen voor de invoering, training, interne en externe communicatie, aanpassing huisvesting, reorganisatie personeel, aanschaf en support ICT applicaties. Deze investering zal naar verwachting in 2008 en later, naast een kwaliteitsverbetering, leiden tot een kostenverlaging.

Geraadpleegde bronnen

Vitalisering van de kenniseconomie, Herman Wijffels, Thomas Grosfeld, 4 november 2004
Brief kabinet 8 februari 2004 05M471714, Reactie op het rapport "Vitalisering van de Kenniseconomie"

CGEY, Inventariserend Onderzoek Administratieve Lasten van Subsidies
Eindrapportage, augustus 2003

6.3 Effectievere borgstellingen geven het MKB de kracht om sneller te groeien

Introductie

Het lijkt een open deur, maar is dat niet. Het overheidsbeleid ten aanzien van marktimperfecties op het gebied van financiële prikkels en ondersteuning zou primair uit moeten gaan van de behoeften van ondernemers – en secundair gericht zijn op de verschaffers van kapitaal. Het overheidsbeleid en de communicatie daarover is echter vooral gericht op subsidies, terwijl deze vorm van ondersteuning niet onder alle omstandigheden de voornaamste behoefte is van ondernemers.

In het algemeen kan gesteld worden dat subsidies een zeer interessant instrument zijn voor starters. Een bedrijf is in deze fase zeer geholpen bij steun waar nauwelijks verplichtingen tegenover staan. In de volgende fase van het bedrijf is vooral de groeivraag aan de orde. Om die groei te realiseren zijn investeringen noodzakelijk. De banken zijn echter huiverig. Hier zou de overheid vooral met borgstellingen moeten ondersteunen. Zodra een bedrijf grosso modo 100 medewerkers in dienst heeft, wordt de rol van de overheid op het gebied van financiering minder groot. Zeker 50% van de vermogensbehoefte wordt dan intern gefinancierd. Het grootste deel van het vreemd vermogen komt van de banken die, als het bedrijf voldoende winstgevend is, welwillend ondersteunen omdat het bedrijf duidelijk haar bestaansrecht heeft aangetoond.

De overheid zet nu veelal in op 90% (borgstellingen) of 100% (subsidies) overheidgarantie. Hiermee valt op lange termijn de prikkel voor markt (banken en fondsen) weg. Voor borgstellingen is dat op korte termijn aanvaardbaar gezien het nog beperkte succes van het instrument, maar op de lange termijn zou 50% gezonder zijn. Het beleid is dat uitvoering van de regelingen zoveel mogelijk overgelaten wordt aan de private sector. Hierin moet dan wel een competitie-element in verankerd zijn. Monopolieposities zijn uit den boze.

Doelstelling

BMKB, de belangrijkste borgstellingsregeling: garantie nu ter waarde van ongeveer € 300 miljoen; per medio 2006 is de doelstelling € 425 miljoen; in 2010 is dat € 750 miljoen.

Probleemstelling

Het MKB heeft problemen om lang vreemd vermogen aan te trekken. Saunders & Schmeits constateerden dit ook al in hun rapport in 2001. Alleen voor het deel waar een hypotheccair onderpand ingebracht kan worden bestaat geen probleem. Als een bank kan kiezen tussen een lening voor een huis en een lening aan een innovatieve onderneming met een vergelijkbaar rendement, dan kiest de bank voor zekerheid. De vaak gebrekkige kennis van een specifieke, nieuwe markt geeft dan de doorslag.

EZ heeft tal van borgstellingsregelingen, maar het lijkt erop dat deze onvoldoende gebruikt worden. De achterliggende problematiek is gedifferentieerd.

In het segment borgstellingen van € 100.000 tot € 1 miljoen voeren de banken de regeling uit. De regeling is in principe goed, maar waarschijnlijk niet bij alle betrokken bankmedewerkers bekend. Natuurlijk moet een ondernemer een goed businessplan hebben, maar op basis van de regeling waar de overheid voor 90% garant staat, zou er meer gebruik van gemaakt kunnen worden.

Voor de vermogensbehoefte van MKB bedrijven tussen € 1 miljoen en € 4 miljoen bestaan geen regelingen in het EZ-instrumentarium, terwijl er wel een grote behoefte is. Dit gat moet opgevuld worden.

NIB Capital voert borgstellingen tussen € 4 miljoen en € 14 miljoen uit. De staat zoekt echter een koper voor NIB Capital, waardoor deze organisatie dezelfde status krijgt als een bank of een venture capitalist. De vraag is of in dit verband een monopolie op het segment borgstellingen bij het NIB kan liggen. Blijven de belangen van de ondernemers gewaarborgd wanneer het NIB ingebed is in een commercieel bedrijf?

Nederlandse participatiemaatschappijen investeren jaarlijks tussen de € 1 miljard en € 1,5 miljard in venture capital. Daarvan wordt slechts tussen de 10 en 20% geïnvesteerd in start en seed kapitaal. De fondsen, ter grootte van € 150 miljoen tot 200 miljoen, specialiseren zich vooral in ICT en Biotechnologie. Hierin moet de TechnoStarter regeling verandering brengen. Het is nog te vroeg om conclusies te trekken over deze regeling die in 2005 van start gaat, maar het lijkt er wel op zij onvriendelijk is voor ad hoc initiatieven. Alleen tussen 2 april en 1 juni 2005 kunnen aanvragen gedaan worden.

Samengevat zijn de twee belangrijkste knelpunten:

- Communicatie: banken maken vermoedelijk door onbekendheid te weinig gebruik van de belangrijkste regeling, BMKB, en (adviseurs van) ondernemers vragen er blijkbaar ook niet naar vanwege onbekendheid.
- Er is een gat in de regelingen tussen € 1 miljoen en € 4 miljoen.

Voorbeeld

Bestuursvoorzitter Roell van Druten van technostarter Drivetrain Innovations stelt: "Toen we net begonnen, hebben we veel tijd besteed aan het vinden van subsidies. Dat is eigenlijk maar ternauwernood goed gegaan, omdat we op gegeven moment nauwelijks meer tijd hadden om met klanten te praten. Nu zijn we op zoek naar financiering voor de doorstart. We willen leningen afsluiten, maar het is niet makkelijk om de banken te overtuigen."

Oplossing

De opties kunnen het beste geëvalueerd worden aan de hand van de lessen uit het verleden.

Best Practices

De Garantieregeling Particuliere Participatie Maatschappijen (1981 - 1995) kent een verdeling overheid/banken van een 50/50 risico. Regeling heeft een honderdtal venture capitalmaatschappijen opgeleverd met een gecumuleerd verlies van de overheid tot 2003 van slechts € 106,3 miljoen.

De Regeling Bijzondere Financiering (1971) wordt uitgevoerd door NIB Capital. Het gaat om achtergestelde leningen met een looptijd van 7,5 tot 15 jaar, onder 90% overheidsgarantie en zijn gericht op bedragen tussen de € 4 miljoen en € 14 miljoen.

Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf (BMKB), voor ondernemingen met maximaal 100 medewerkers. Garantie 90%, voor starters 100%. De bank beoordeelt het krediet: maximaal € 100.000 voor starters en € 1 miljoen voor niet-starters. De borgstelling wordt helaas alleen ingezet wanneer ondernemer zelf geen zekerheden kan inbrengen, zoals een eigen huis. De regeling is het minst controversieel en voorziet in een grote behoefte. De uitvoering ligt bijna geheel in private sector. De kosten zijn minimaal en minder dan 2% van de aangegane verplichtingen (maximaal € 5 miljoen tot € 7 miljoen per jaar).

Over het effect van de Technostartersfondsen lopen de meningen uiteen. Ze zijn officieel in 2004 beëindigd. De beheerskosten waren hoog en er is geen sprake van hernieuwde investeringen.

De TechnoPartner Seed faciliteit (2005) is feitelijk de opvolger van de Technostartersfondsen, zoals Twinning (inmiddels privaat) en BioPartner. Het jaarlijkse budget is € 10 à 12 miljoen en is bedoeld voor de onderkant van de markt. De regeling is gericht op Informal Investors, ofwel Business Angels netwerken. Een andere benaming is closed end venture capital fondsen. Zij verschaffen kapitaal (en desgewenst managementervaring en coaching) en worden volgens een publiek/privaat verhouding van ongeveer 50/50 gedekt door overheid. Bij wie moet je zijn? Er zijn bestaande fondsen. Een gids daarvan is in de maak, maar een kennisinstelling kan er bijvoorbeeld ook samen met het bedrijfsleven één opzetten. Het gaat hierbij om bedragen tussen €100.000 en € 4 miljoen. Aanvragen kunnen gedurende een korte periode van 2 april tot 1 juni 2005 gedaan worden.

Bij de Durfkapitaalregeling (voorheen Tante Agaath) gaat het niet om borgstellingen, maar om belastingvoordelen voor aanbod van kapitaal door particuliere vermogensverschaffers aan start-ups en jonge bedrijven (tot 8 jaar). De regeling is effectief, want de opbrengst is meer dan €1,5 miljard.

Wenselijke oplossingsrichting

Om het besef van de mogelijkheden van borgstellingen te vergroten bij zowel banken als ondernemers en financiële adviseurs (o.a. Senter, Syntens, ROM's) zou een campagne gestart kunnen worden rondom een herkenbaar label, bijvoorbeeld NedGarant. Een bank die gebruik maakt van de borgstellingsregelingen van de overheid is gerechtigd om zijn product als NedGarant te positioneren. Ondernemers kunnen naar een NedGarant product vragen. Als een bank dit niet aanbiedt, weet de ondernemer dat hij meer kans heeft bij een andere bank.

De BMKB regeling wordt niet alleen door onbekendheid weinig gebruikt. Het rechtvaardigheidsbeginsel dat ten grondslag ligt aan de regeling leidt tot een enorme hoeveelheid formulieren die ingevuld moeten worden. Ondernemers hebben hiervoor niet de benodigde kennis. Account managers bij banken vinden het invullen van het bijbehorende papierwerk teveel moeite ten opzichte van de opbrengsten. Banken vertalen de overheidsgarantie in extra korting op het rentepercentage voor de klant. Een kleinere korting op de rente, maar een hogere incentive voor de account manager zal leiden tot een bredere inzet van dit middel. Ook zou de overheid er verstandig aan doen om maar een beperkt aantal banken via een tender een concessie te verlenen voor een aantal jaren op basis van een verplichting die men aangaat ten aanzien van het aantal te verstrekken NedGarant leningen. Dit kan echter alleen werken als ook het papierwerk rondom de administratie vereenvoudigd wordt. Uit frustratie over de gecompliceerde gang van zaken heeft één van de grote banken een alternatief garantiefonds opgezet, dat overigens alleen ingezet mag worden als blijkt dat de weg naar een overheidsborgstelling niet succesvol is.

Het gat tussen € 1 miljoen en € 4 miljoen kan gedicht worden voor oprekking van de BMKB tot € 4 miljoen. Gezien het gebrek aan succes van deze (op zich goede) regeling is het de vraag of dit verstandig is. Een alternatief is het naar onder doortrekken van de de RBF van € 4 miljoen naar € 1 miljoen. In dat geval zou een tender uitgeschreven kunnen worden waarop meerdere kapitaalverschaffers (inclusief NIB Capital) kunnen aanbieden. Voor een periode van 5 jaar kan een concessie gegeven worden aan twee aanbieders die het hoogste volume commitment aangaan.

Voorstel voor begroting 2006

Opzetten en uitvoeren communicatieplan voor BMKB regeling. Gebruik maken van bureau om denken buiten de geijkte SenterNovem kaders tot stand te brengen. Voorgesteld budget € 250.000.

Ervan uitgaande dat de communicatiecampagne succesvol is en de uitstaande garanties stijgen van € 300 miljoen naar € 425 miljoen, is additioneel € 2,5 miljoen extra budgetruimte benodigd.

Analyse gat borgstellingen tussen € 1 miljoen en € 4 miljoen alsmede voorbereiden beleidsbeslissingen. Zou geen additionele budgetten behoeven binnen kaders begrotingen EZ en het Innovatieplatform.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Opzetten communicatieplan BMKB	EZ	SenterNovem, Innovatieplatform	Nov-05
Uitvoeren communicatieplan BMKB	SenterNovem	Bureau	Mar-06
Analyse gat Borgstellingen Euro 1-4 miljoen	EZ	SenterNovem, Innovatieplatform	Oct-05
Vorbereiding beleidsbeslissing	EZ	Innovatieplatform, SenterNovem, Banken	Feb-06
Voortstel aan Tweede Kamer (begroting 2007)	Brinkhorst	EZ, Innovatieplatform	Apr-06

Geraadpleegde bronnen

De markt faalt en de overheid draalt, Koninklijke Vereniging voor de staathuishoudkunde, 2004 Saunders & Schmeits, 2001

6.4 Innovatie moet nu eindelijk ook in de dienstensector gestimuleerd worden

Introductie

Eén van de belangrijkste imperfecties die de overheid kan stimuleren is het tekort aan innovatie in het bedrijfsleven. Sinds het instorten van de beurzen aan het begin van dit decennium zijn de investeringen op dit gebied sterk gedaald. Om hun groei doelstellingen te realiseren en de aandeelhouders tevreden te stellen, grijpen bedrijven vooral en steeds meer naar het acquisitie instrument. Zeer terecht probeert de overheid prikkels uit te delen.

Het is echter vreemd dat alleen technisch georiënteerde R&D die leidt tot productontwikkeling wordt ondersteund. WBSO, het hiervoor ontwikkelde instrument, wordt dan ook vrijwel uitsluitend in de industriële en de agrarische sector gebruikt. De dienstensector in Nederland bestaat echter uit 48% van de beroepsbevolking, hetgeen correspondeert met 70% van de particuliere sector. In perspectief: de industrie neemt 20% van de beroepsbevolking voor haar rekening en de agrarische sector 1%. Er zijn op dit moment echter geen instrumenten die diensteninnovatie stimuleren. Een andere innovatiefactor die buiten beschouwing blijft is procesinnovatie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan verhoging van de efficiëntie door toepassing van ICT.

Dienstverlenende organisaties zijn zich bovendien vaak slecht bewust van de rol die innovatie in hun onderneming speelt. Het rapport "Mythes en werkelijkheid" stelt dat slechts 11% van de diensteninnovaties een markt- of marketing component heeft. In 34% van de gevallen draait het om een bedrijfsinterne of externe toepassing van ICT. De reden waarom de innovatie is ingezet is klantgedreven (36%), leveranciersgedreven (20%), vanuit ICT mogelijkheden (24%) of door actief netwerken met diverse externen (20%). De kosten van innovatie in een dienstverlenend bedrijf bedragen gemiddeld 6% van de jaaromzet. In 29% van de onderzochte innovaties bleek die ook exporteerbaar naar het buitenland.

Als de lacunes in het EZ instrumentarium opgevuld worden en gecombineerd met een goede promotie, kan dat een enorme stimulans voor innovatie in de dienstensector opleveren.

Doelstelling

In het bedrijfsleven en bij de overheid is in 2006 1,5% van de werknemers voor meer dan 80% van de tijd werkzaam in innovatie; in 2010 3% (nulmeting ontbreekt). In Nederland werken

5 miljoen mensen in het bedrijfsleven. 0,5 % extra in innovatie = 25.000 werknemers. Een nulmeting is niet beschikbaar.

Een indicator voor procesinnovatie zijn investeringen in ICT. Deze nemen toe van 6% (bron ICT Office, de vereniging van Nederlandse ICT bedrijven) in 2004 tot 6,3% van BNP in 2006 en 6,9% in 2010

Probleemstelling

In Nederland is 48% van de beroepsbevolking en zelfs 70% van de werknemers in de particuliere sector werkzaam in de dienstensector. Toch wordt deze sector in het huidige innovatiestimuleringsbeleid uitgesloten. Het belangrijkste instrument, WBSO (speur en ontwikkelingswerk), is gericht op onderzoek naar technologische vernieuwingen. Dergelijk onderzoek vindt echter nauwelijks in de dienstensector plaats. Diensten innovatie, proces innovatie en ICT toepassingen wel, maar deze komen niet in aanmerking. Een ander probleem met WBSO is de toetsing. Voordat je als bedrijf aanspraak wil maken op de regeling moet je door SenterNovem laten toetsen of je in aanmerking komt. De uitvoering van de regeling vindt echter door de Belastingdienst plaats die het lang niet altijd met de beslissing van SenterNovem eens is. Het gevolg is dat bedrijven hoge naheffingen kregen. In december 2004 is deze problematiek in de Tweede Kamer behandeld. Beide organisaties hebben een betere samenwerking beloofd.

Ondanks deze kanttekening is WBSO met 13.500 aanvragen per jaar - waarvan 95% uit het MKB - een prima regeling. Het is zeer terecht dat EZ (Innovatiebrief) en het Innovatieplatform (Wijffels) op verruiming van het budget (tot ruim € 400 miljoen) hebben aangedrongen. De regeling heeft echter nog wel een aanvulling nodig die vooral in de dienstensector gebruikt zal worden.

Wijffels erkent dat de WBSO in brede zin tekort schiet en stelt daarom onderzoek voor naar een speciale box in VPB voor inkomsten uit R&D (Royalty box in VPB). Wij denken dat het heel lastig is om in een onderneming te meten welke inkomsten exact uit welke investeringen komen en zet daarom vraagtekens bij dit voorstel. Het onderzoek hiernaar dient volgens het kabinetsbesluit in de zomer van 2005 afgerond te zijn. Parallel aan dit onderzoek zou ons alternatief onderzocht moeten worden, waarbij een vergelijking tussen beide op uitvoerbaarheid en effect op innovatie gemaakt zou moeten worden.

Voorbeeld

Om te beginnen een voorbeeld van een grote organisatie. Een bank heeft geen afzonderlijke R&D afdeling. Wel besteedt men energie aan het ontwikkelen van nieuwe diensten. Deze diensten worden vaak ontwikkeld vanuit het bedrijfsonderdeel dat verantwoordelijk is voor het klantensegment waarop de nieuwe dienst gericht is. ICT is wel vaak centraal georganiseerd. Er wordt veel aandacht besteed aan de vraag hoe men met ICT nieuwe markten kan bereiken en hoe men door elektronische koppelingen bedrijfsprocessen kan optimaliseren.

Een kleine dienstverlener in de telecommunicatie heeft vaak hoge ontwikkelingskosten voor een nieuwe dienst. Hij kan wel een beroep doen op de WBSO als hij de technische haalbaarheid van een dienst wil onderzoeken, maar dat geldt niet voor marktonderzoek.

Oplossing

Werktitel

SI-Regeling (Stimulatie Innovatie)

Prikkel

Voor een deel van de werknemers die minimaal 80% van hun tijd aan innovatie besteden hoeft de werkgever geen loonbelasting en premies volksverzekeringen te betalen.

Van toepassing op

- de ontwikkeling van nieuwe diensten.
- procesinnovatie, zoals ontwikkeling en implementatie van ICT-applicaties die nieuwe markten openen en/of bedrijfsprocessen innoveren. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om applicaties voor elektronische uitwisseling van gegevens met klanten en toeleveranciers, zoals inkoop- en verkooporders.

Uitgesloten zijn

licentie- en aanschafkosten, operatie en onderhoud van ICT-applicaties voor elektronische uitwisseling van gegevens.

roll-out van nieuwe diensten.

medewerkers waarvoor de werkgever een beroep doet op WBSO.

Maximering regeling

Maximaal voor 1% van de werknemers die in dienst zijn van een organisatie in Nederland. In een organisatie met 1000 medewerkers komen dus maximaal 10 medewerkers in aanmerking voor deze regeling. Voor organisaties tot 100 werknemers geldt een maximum van 1 FTE (40 uur/per week).

Uitvoering

- aanmelding vooraf bij de Belastingdienst incl. opgave van het aantal FTE/uren; goedkeuring vooraf is niet nodig.
- de werkgever houdt de uren verantwoording bij.
- alle communicatie en administratie geschiedt on-line met een webtool.
- op verzoek van de Belastingdienst voert SenterNovem steekproeven uit. Bij misbruik krijgt de werkgever een boete van 2,5 maal het genoten voordeel; hij tekent hiervoor bij aanmelding.

Potentiële omvang

Stel dat 40% van de potentiële doelgroep in de dienstensector, 20% in Industrie en agrarische sector reageert, dan gaat het om 11.500 werknemers. De regeling is niet primair voor de industriële en agrarische sector, maar indien men liever gebruik maakt van deze regeling voor procesinnovatie dan de WBSO, dan moet de regeling ook voor deze segmenten open staan. Er moet echter door de ondernemer wel een keuze gemaakt worden tussen beide.

Voostel voor begroting 2006

Pilot met regeling in eerste half jaar. Implementatie in de tweede helft van het jaar. Budgetbepaling op basis van 1.500 medewerkers voor 2006, derhalve € 37 miljoen.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Uitwerking voorstel en toetsing Europa	EZ	IP, SenterNovem, Belastingdienst	Sep-05
Besluitvorming Ministerraad	Brinkhorst	IP, SenterNovem, Belastingdienst	Oct-05
Besluitvorming Tweede Kamer	TK	Minister EZ, Innovatieplatform	Nov-05
Start Pilot	BD&SN	Innovatieplatform	Jan-06

Geraadpleegde bronnen

Vitalisering van de kenniseconomie, Wijffels, Innovatieplatform, november 2004

In actie voor Innovatie (Innovatiebrief), Ministerie van EZ, oktober 2003

Meer actie voor ondernemers, Ministerie van EZ, juli 2004

Statistisch Jaarboek 2004 CBS

Mythe en werkelijkheid, gedrag van innovatieve dienstverleners in zeven sectoren, AWT, Drs J.P.J. de Jong, oktober 2004

6.5 De overheid geeft zélf als “launching customer” het goede voorbeeld

Introductie

Op welke wijze kan of zou de overheid moeten acteren zodat zij de kenniseconomie optimaal stimuleert? Bij deze vraag is het balanceren geblazen tussen het vrijlaten van de markt (de markt reguleert zichzelf wel) en paternalistische overheidsbemoeienis. In het kader van een kenniseconomie heeft de overheid eigenlijk twee mogelijke rollen: enerzijds kan ze het vestigingsklimaat beïnvloeden en anderzijds kan ze als vragende partij in de markt het innovatieve aanbod stimuleren. Met betrekking tot innovatief aanbod spreken we van de overheid als ‘launching customer’ die met een bepaalde vraag de markt in meer of mindere mate dwingt met een concurrerend, innovatief, aanbod te komen.

Dit zogenaamde ‘nieuwe aanbesteden’ kent een integrale benadering waarbij de overheid hoge eisen stelt aan marktpartijen (Vollaard en Witteveen, 1999). Dit moet dan uiteindelijk leiden tot een optimale prijs-kwaliteitverhouding. Vollaard en Witteveen onderscheiden daarbij drie mogelijke rollen van de overheid: “de overheid als opdrachtgever steunt ten eerste zo veel mogelijk op het zelforganiserend vermogen van de markt. De overheid als katalysator stimuleert waar nodig met voorwaardenscheppend en makelend/schakelend beleid samenwerking tussen marktpartijen. Ten slotte verdeelt de overheid als projectpartner in samenwerking met marktpartijen de verantwoordelijkheden zodanig, dat de risico’s daar liggen waar ze het best kunnen worden beheerst”.

Doelstelling

De doelstelling van de overheid als ‘launching customer’ is in feite het realiseren van een optimale prijs-kwaliteitverhouding. Realisatie hiervan hangt af van de context en daarmee van de rol die de overheid kiest.

Elke overheids- en semi-overheidsinstantie publiceert in haar jaarverslag van 2006 één voorbeeld van een innovatieve aanbesteding.

Probleemstelling

De thuismarkt van een onderneming bepaalt in sterke mate hoe intensief een onderneming bezig is met innovaties. Een veeleisende thuismarkt verwacht van de eigen ondernemers een hoogwaardiger aanbod dan een thuismarkt die minder veeleisend is. Wanneer de ondernemers zich vervolgens op de mondiale markt richten, dan hebben de ondernemingen met een veeleisende thuismarkt een voorsprong. Die ondernemers zijn gewend om zich op “moeilijke” consumenten te richten met verschillende en afwijkende eisen. Ondernemingen met een minder veeleisende thuismarkt moeten nog leren om te gaan met de klanten. De eerste groep ondernemingen heeft dus door hun veeleisende thuismarkt een competitief voordeel op de mondiale markt.

Het bedrijfsleven in Nederland heeft naast de mondiale markt te maken met de Nederlandse markt als zijnde haar thuismarkt. Deze markt wordt door twee typen bestedingen bepaald: publieke en private. De overheid heeft weinig tot geen invloed op de hoogte van de eisen van de private bestedingen. Deze worden immers door de consumenten en ondernemingen zelf bepaald en overheidsinterventie zou kunnen leiden tot ongewenste neveneffecten.

De overheid moet zich dus richten op haar eigen, publieke bestedingen. De overheid is een zeer grote vragende partij op de thuismarkt en kan zo dus in sterke mate bepalen hoe de totale vraag er op de thuismarkt van de ondernemingen uit ziet. Door op een slimme manier om te gaan met de producten en diensten die de overheid vraagt aan de markt, kan zij ondernemingen stimuleren meer te innoveren en zo beter beslagen ten ijs te komen op de mondiale markt.

Voorbeeld

Een voorbeeld zijn de bruggen die door de overheid door het land worden aangelegd. Natuurlijk legt de overheid geen bruggen zelf aan, zij vraagt aan de markt om bruggen te bouwen. Momenteel kijkt de overheid op zo een behoudende wijze naar de bouw van bruggen dat alleen traditionele bouwmethoden en materialen in aanmerking komen voor aanbesteding. Leidend is de kostprijs bij de bouw zelf, een "product-life-cycle" analyse zit er niet in. Aangezien beproefde bruggen van beton, staal en hout goedkoop zijn te bouwen – er hoeft immers geen ontwikkeling meer te worden gedaan – hebben bruggen van composieten materialen geen kans op de Nederlandse markt. De aanschaf van een composieten brug is duur, maar de extra investering kan ruimschoots worden terugverdiend in het onderhoud gedurende de levensduur van de brug. Er is echter wel een risico: er is nog niet veel ervaring met composieten bruggen en daarom kan men met minder zekerheid zeggen wat er met de brug gebeurt gedurende de levensduur. Dit risico zou de overheid wel moeten nemen om innovatie te stimuleren. Als ondernemers weten dat innovaties worden afgenomen, is het risico voor de ondernemer om te gaan innoveren kleiner en zal hij dit dus meer gaan doen. Als er dan al een composieten brug wordt gebouwd is dat groot nieuws in plaats van gemeengoed.

Dit zelfde geldt voor software: de overheid is een grootafnemer van software en kan dus vele innovaties in software stimuleren door hierom te vragen. De risico's die hiermee gepaard gaan moeten gezien worden als steun voor innovatief ondernemerschap.

Oplossing

De oplossing zou moeten liggen in de houding van de overheid die zelf actief op zoek gaat naar nieuwe mogelijkheden om haar eigen vraag in te kunnen vullen. Een juiste vraagformulering is veelal de sleutel tot innovatie. Wanneer de vraag wordt geformuleerd aan de hand van de bestaande mogelijkheden, dan zal men ook niet op zoek gaan naar nieuwe methoden om deze vraag in te kunnen vullen. Een duidelijke omschrijving van de werkelijke behoefte geeft meer aanleiding tot innovatie dan een eisenpakket aan een bestaand aanbod.

Ook moet meer de nadruk komen te liggen in het slim formuleren van de vraag van de overheid. Door hoge eisen te stellen, dwingt de overheid innovaties af. Deze hoge eisen stellen de ondernemingen weer in staat in aanraking te komen met veeleisende klanten, waardoor zij een competitief voordeel op de mondiale markt kunnen behalen.

Voorstel voor begroting 2006

In principe hoeven innovatieve aanbestedingen op lange termijn niet te leiden tot hogere overheidsuitgaven. Daarom is dit voorstel budget neutraal.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Aanbeveling innovatieve aanbesteding in jaarverslag	Balkenende	EZ	Sep-05

Geraadpleegde bronnen

Vollaard, B.A. en W. Witteveen, Innovatief aanbesteden: naar een hoger maatschappelijk rendement van overheidsinvesteringen, Ministerie van Economische Zaken, 1999
Porter, M.E. (1990). The competitive advantage of nations. New York: Palgrave

7 Onderwijs

7.1 Strategie verkenning

Een betere overheidsinvestering dan in onderwijs is voor de toekomst van een land nauwelijks denkbaar. Doel van het onderwijs is maximalisering van het eigen individuele talent. D66 streeft naar een "inclusieve kenniseconomie": Hoog- of laag opgeleid, arm of rijk, de mogelijkheid van talentmaximalisering moet voor iedere generatie open staan. Dat betekent dat scholieren en studenten centraal moeten staan. School en universiteitsbesturen moeten vooral gericht zijn op hún talenten en niet op de regels van OC&W en ideeën van koepelorganisaties of nog andere agenda's.

De lijst met punten die voor verbetering in aanmerking komen is lang. De inzet van (extra) middelen moet zò gekozen worden dat het rendement van de geïnvesteerde euro's een optimaal effect heeft op de hele keten. Dat kan het beste bereikt worden door concentratie op de onderkant en de bovenkant van die keten.

Het vaak genoemde grote aantal uitvallers in het VMBO is een serieus punt van zorg. Het is evident dat dit niet alleen gevolgen heeft voor de welvaart, maar ook voor het welzijn in ons land. OC&W heeft een schooltype gecreëerd dat lang niet voor alle scholieren goed werkt. We zien een duidelijke behoefte aan meer praktisch onderwijs. Éen van de grootste problemen is dat het een deel van de scholieren aan dit schooltype niet lukt om alle theorie tot zich te nemen. De oplossing ligt hier in het vergroten van het praktijkdeel voor dit deel van de leerlingen, het aanbieden van speelser lesmethoden en, daar waar echt nodig, een individueel leerplan. Daarnaast neemt het onbehagen toe over de eisen aan de leerlingen en de mogelijkheden en middelen die docenten hebben.

De huidige doelstellingen bij het wetenschappelijk onderwijs hebben een averechts effect. Aangezien de onderwijsinstellingen afgerekend worden op het aantal afstudeerders en dit aantal ondanks een niet gestegen budget sterk gegroeid is, neemt de kwaliteit van het onderwijs en daarmee van de studenten af. Het zou echter beter zijn om juist te kiezen voor kwaliteitsverbetering. Op langere termijn zal dat ook leiden tot een verhoging van de kwantiteit doordat meer HBO-ers gemotiveerd zullen zijn om nog een paar jaar door te leren. Wie wil er immers niet studeren aan een prestigieuze universiteit als Cambridge of Stanford? De gewenste kwaliteit kan alleen bereikt worden als het WO opengesteld wordt voor investeringen door het bedrijfsleven.

Als uitvallers aan de onderkant van het onderwijssysteem voorkomen worden en de lat voor de bovenkant van de onderwijsmarkt wat hoger gelegd wordt, dan zal de dynamiek van het systeem ervoor zorgen dat dit ook ten goede komt van de lagen er tussenin.

Moderne media en informatica kunnen een belangrijke rol spelen in de innovatie van het onderwijs. Docenten kunnen meer persoonlijke aandacht geven. Ook kan het middel een rol spelen bij het opvangen van het dreigende lerarentekort als gevolg van de vergrijzing. We zullen met z'n allen vooral meer, leuker en effectiever moeten leren, ons leven lang. E-learning en E-education bieden daarvoor veel mogelijkheden in de gehele onderwijsketen. Het accent moet vooral liggen op het VMBO. Hier is de nood het hoogst en is bovendien met speelse methodieken het meest te winnen bij scholieren die moeite hebben met theorie vakken.

Ondanks alle actieprogramma's is het gebrek aan bèta-studenten nog steeds groot. Investerings in toonaangevende kennisinstututen - samen met het bedrijfsleven en in lijn met de economische clusters - kunnen een positieve bijdrage leveren. Ook zijn programma's en middelen noodzakelijk om deze vakken in met name het VWO aantrekkelijker te maken.

7.2 Paradox: vergroot het aantal afgestudeerden aan het WO door selectie en ruimte te geven aan toptalent en excellentie

Introductie

Extra opleiding loont. Door ieder extra jaar opleiding verdienen mensen circa 6-9% meer inkomen (Webbink 2004). Een studie, uitgevoerd door SBO leert dat de totale welvaarts- en inverdieneffecten van onderwijs per jaar 10% van het BNP bedraagt (Bron: SBO, Investeren en Terugverdienen, november 2003). Verder zijn er sterke aanwijzingen dat menselijk kapitaal schaarser wordt en dat de private rendementen op onderwijs zullen toenemen.

Doelstelling

1. Verbetering van het academisch klimaat door focus op kwaliteit in plaats van kwantiteit.
2. Meer afgestudeerden in vakgroepen die gerelateerd zijn aan speerpunten (hoofdstuk 4) en die daarom een hoge maatschappelijke waarde hebben. In het verlengde hiervan ligt het commitment van Nederland aan de Lissabon doelstelling om in 2010 15% meer bèta en techniek afgestudeerden op te leiden.
3. Meer faciliteiten voor toptalenten om zich verder te specialiseren.
4. Aantrekken van meer privaat geld.

Probleemstelling

Nederland heeft minder hoogopgeleiden dan het buitenland. Publieke uitgaven aan tertiair onderwijs als percentage van BBP zijn sinds 1995 drastisch gedaald (bron: statistiek financiën van OC&W). Het aantal studenten is in dezelfde periode echter aanzienlijk gestegen waardoor het bedrag per student veel lager is geworden.

Onderwijsorganisaties kunnen niet werkelijk marktconform reageren en kansen grijpen. Ze kunnen beperkt het prijsinstrument hanteren. Vaak zijn ze verplicht om diensten aan te bieden die verliesgevend zijn. Dit betekent dat er te weinig financiële middelen zijn om te investeren in mogelijke nieuwe productmarktcombinaties (zie SWOT analyse HO bron: financial management and Governance in Heis: OECD).

Oplossingen

1. Topfaculteiten. Op basis van speerpuntenbeleid (hoofdstuk 4) moeten de universiteiten hun faculteiten organiseren waarbij één topfaculteit per speerpunt domein gekozen wordt. Dit levert een longlist op van 60 à 90 topfaculteiten. Het AWT (Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid) kan hier in samenwerking enkele leidende bedrijven in het betreffende speerpunt cluster en de Top Kennisinstituten een coördinerende rol spelen. Middels een wegingsysteem kan deze lijst teruggebracht worden tot een shortlist van 12 à 18 (2 à 3 faculteiten per speerpunt). In plaats van fusies tussen universiteiten moeten zij zich richten op boven-regionale en zelfs internationale samenwerking. Voorbeeld: de universiteiten van Leuven, Eindhoven en Aken met hun respectievelijke gelieerde kennisinstituten en bedrijven. Vooral dus samenwerken en daarbij efficiënter en effectiever werken aan kwalitatieve concurrerende output. Uiteraard krijgen topfaculteiten ruimere budgetten waardoor het ondermeer mogelijk is om de docent/student ratio te verbeteren.
2. Selectie vóór de poort. Gebleken geschiktheid voor te kiezen studie moet aantoonbaar zijn op basis van de cijferlijst en de motivatie van de aankomende student. De selectie moet bij voorkeur op het VWO of in andere instroomketen(s) worden gemaakt, voor juiste doorstroming naar het wetenschappelijk onderwijs.
3. Differentiatie in collegegelden. Onderwijsinstellingen en de Rijksoverheid mogen het prijsinstrument gebruiken waardoor studies verschillend geprijsd worden. Voorgenomen pilots uitvoeren bij studies die gerelateerd zijn aan de speerpunt clusters (hoofdstuk 4).
4. Betere selectie voor de tweede fase door binnen de nieuwe BAMA-structuur drie types Masters in te voeren (bron: rapport "Over de top" van Robert Reneman), te weten:

- domeinmasters met een algemeen karakter (1 jaar)
 - professiegerichte masters voor bijvoorbeeld geneeskunde (max 3 jaar)
 - onderzoekmasters (2 jaar)
5. De student die kiest voor een topmaster belonen met een topbeurs en de aanbieders van zulke opleidingen financieel belonen. Topopleidingen hebben altijd een koppeling met een kennisinstituut vanwege de voor topprestaties vereiste (te vereisen) koppeling met de markt.
6. Meer privaat geld genereren door middel van:
- Aanzet tot marktwerking door nieuwe aanbieders van universitair onderwijs toe te laten.
 - Het verplicht opnemen (in het curriculum) van onderzoeksprojecten in Masters en/of promotiefase, te verrichten bij het bedrijfsleven. Daardoor kunnen belanghebbende bedrijven bereid zijn om bij te dragen in onderzoekskosten.
 - Bedrijven ertoe bewegen te investeren in onderzoek en specifiek op de eigen branche gericht onderwijs. Koppeling van zowel bedrijven naar het fundamentele onderzoek in de universiteiten.
 - Bevorderen dat bedrijven toptalenten coachen en/of als sponsor optreden. Voor bedrijven heeft dit het voordeel dat toptalent tijdig wordt herkend, gestimuleerd en een goede plaats vindt.

Voorstel voor begroting 2006

Voor de vaststelling van de topfaculteiten zal OC&W gebruik moeten maken van bijvoorbeeld het AWT en een projectorganisatie. Een programma budget van € 4 miljoen lijkt toereikend.

Voor de onderwerpen op het gebied van financiering (3, 5, 6) en selectie (2,4) zal de nadruk in 2006 liggen op beleidsvoorbereiding. Dit moet mogelijk zijn vanuit de reguliere budgetten van OC&W.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Beleidsvoorbereiding vaststelling Topfaculteiten	OC&W	EZ, IP, Universiteiten	Sep-05
Beleidsvoorstel vaststelling Topfaculteiten	v/d Hoeven	OC&W, EZ	Nov-05
Besluitvorming vaststelling Topfaculteiten	TK	v/d Hoeven, OC&W, EZ	Feb-06
Opdrachtverstrekking begeleidende instantie/bureau	OC&W	EZ	Apr-06
Uitvoering vaststelling Topfaculteiten voltooid	OC&W	Instantie/bureau	Dec-06
Beleidsvoorbereiding financiering en selectie onderwerpen	OC&W	Financien, Universiteiten	Mar-06

Geraadpleegde bronnen

Hoger onderwijs en Onderzoek Plan 2004, Ministerie van OC&W
Financial management and Governance in Heis: Netherlands, OECD
Center for Higher Education Policy Studies. Een basis voor een Sterkte Zwakte analyse van het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief, april 2001

7.3 Basisberoepsopleiding VMBO: van verdwalen in het onderwijsdoolhof naar gerespecteerd vakmanschap

Introductie

Het VMBO is dusdanig overladen met kritiek dat het zo langzamerhand moeilijk is om door de bomen het bos nog te zien. Om te beginnen zijn er de cijfers over voortijdig schoolverlaten. Volgens de Onderwijsraad beschikt 15% van de jongeren tussen tot 24 jaar niet over de juiste startkwalificatie en is daarmee voortijdig schoolverlater. Dat wil echter nog niet zeggen dat zij

geen diploma's hebben. Volgens de definitie van OC&W wordt pas een startkwalificatie bereikt als een VMBO-er na deze opleiding nog op zijn minst een tweejarige MBO studie gevolgd heeft. De uitval op het VMBO is 3,9% per jaar. Een internationale vergelijking van percentages schoolverlaters is niet eenvoudig vanwege verschillen tussen onderwijssystemen en visie ten aanzien van startkwalificatieniveau. Dit wordt in vrijwel alle landen gelegd bij 18 jaar (12 à 13 jaar onderwijs). In de Nederlandse gegevens gaat men echter uit van 14 jaar onderwijs. Het criterium voor voortijdig schoolverlaten ligt in Nederland daardoor hoger in het internationale schalingssysteem dan in de meeste overige landen.

Vergelijken is dus alleen mogelijk met het nodige voorbehoud. Allereerst kunnen percentages uitvallers met volledige leerplicht worden vergeleken (afhankelijk van het land 15, 16 of 17 jaar). Het percentage voortijdig schoolverlaters in deze categorie is in Nederland vrij laag: nog geen drie procent. Alleen Australië heeft een lager percentage van nog geen twee procent. De percentages van Zweden en Frankrijk zijn vergelijkbaar met die van Nederland. In de Verenigde Staten heeft op 16-jarige leeftijd reeds 21,4 procent van de jongeren het onderwijs verlaten. Ook België, Duitsland en Groot-Brittannië doen het slechter dan Nederland.

Het percentage jongeren in de leeftijd van 15 tot 19 jaar dat niet naar school gaat en werkloos is bedraagt in Nederland nog geen vier procent, terwijl de OESO-landen een gemiddelde van 8,5 procent kennen. Toch is de kans groot dat deze jongeren na een paar jaar werken zullen ervaren dat hun basiskennis onvoldoende is om door te groeien. De Onderwijsraad schetst daarom een iets nadeliger beeld. In Nederland zou 15 procent van het aantal 18- tot 24-jarigen geen onderwijs volgen en geen startkwalificatie hebben behaald, terwijl dit in de ons omringende landen voor gemiddeld 12 procent geldt. In bijvoorbeeld Zweden gaat het om slechts 9 procent. Engeland daarentegen scoort slechter dan Nederland met 16 procent. Dit laatste percentage is ook het gemiddelde van de Europese Unie.

Deze nuancering wil niet zeggen dat er geen problemen zijn in Nederland. Het VMBO, dat zijn wortels heeft in een theoretische school (MAVO) en een technische (LBO), is opgebouwd uit vier leerwegen. De basisberoepsgerichte leerweg (voorheen LBO) heeft daardoor een grotere theorie component gekregen. Men heeft maar liefst 15 theorievakken. Dat is vreemd. Als we goede "vaklui" willen afleveren, dan moeten we ze niet vakken "door de strot willen duwen" op een manier waar men weinig affiniteit mee heeft. Ook doet het geen recht aan de beeldvorming. We willen graag trots zijn op scholieren die na *vakkennis* verworven te hebben in de basisberoepsgerichte leerweg excellente vakmensen geworden zijn. Nu ontstaat het beeld dat deze stroming in het VMBO de plaats is waar je naartoe gaat als de andere leerwegen te hoog gegrepen zijn.

De redenen van uitval zijn divers en verschillend per schooltype zoals onderstaande tabel weergeeft. Ook zijn er sterke verschillen per regio.

Oorzaak	VMBO	HAVO/VWO	MBO BOL 1-2	MBO BOL 3-4	Totaal
Inhoud opleiding	4,4%	4,3%	37,0%	33,0%	23,6%
Zwaarte opleiding	20,0%	43,5%	18,5%	18,1%	21,5%
Motivatie en gedrag	26,7%	17,4%	22,2%	19,1%	21,5%
Persoonlijke omstandigheden	15,6%	8,7%	7,4%	11,7%	11,3%
Schoolklimaat	26,7%	13,0%	7,4%	4,3%	10,8%
Arbeidsmarkt	6,7%	8,7%	3,7%	10,6%	8,7%
Organisatie opleiding	0%	4,3%	3,7%	3,3%	2,6%

Bron: Onderwijsinspectie, 2000

OC&W heeft goed geluisterd naar de kritiek. Men is minder strikt in regelgeving en laat de VMBO's veel meer zelf bepalen hoe men het onderwijs in wil vullen. Er vinden tal van pilots plaats waar hiermee geëxperimenteerd wordt.

Doelstelling

VMBO (31%) en MBO (38%) zijn samen verantwoordelijk voor 69% van alle voortijdig schoolverlaters. Oplossingen die een bijdrage leveren voor het voortijdig schoolverlaten aan deze schooltypen zullen dus een belangrijke bijdrage leveren aan de algemene doelstelling om het percentage voortijdig schoolverlaters (jongeren tot 24 jaar zonder startkwalificatie: b.v. VMBO + 2 jaar MBO) te verminderen van 15% (bron: Onderwijsraad) naar 13% in 2006 en 9% in 2010.

Het imago van de VMBO scholen moet verbeteren, al is imago lastig te meten. Leerlingen moeten met meer plezier naar school gaan. Nu is in 26,7% van de gevallen het schoolklimaat de reden van uitval; dat is te hoog. Ouders hebben een grote invloed op de schoolkeuze van hun kind. Als zij hun kinderen niet met een goed gevoel naar een VMBO school sturen, dan merkt het kind dat vanzelfsprekend ook. Het is dus erg belangrijk dat de ouders een positief beeld van de school hebben.

Probleemstelling

Het Nederlandse onderwijssysteem gaat ervan uit dat jongeren pas een startkwalificatie hebben als ze na het VMBO een tweejarige MBO-opleiding gevolgd hebben. Met name de leerlingen die kiezen voor de basisberoepsopleiding (30% van alle leerlingen; hier zijn de meeste problemen) vinden slecht hun weg in het MBO. Psychologisch is het al niet prettig, als je geen studiebols bent, om na 4 jaar VMBO met een diploma op zak weer naar een nieuwe school te gaan. Als dan ook nog blijkt dat de aansluiting niet goed geregeld is doordat vakken en onderwijsmethode niet aansluiten, dan is dat natuurlijk vragen om moeilijkheden. Op niveau 1 van het MBO valt dan ook 44% in het eerste jaar uit.

Door de sterkere focus op theorie staat het bedrijfsleven verder dan ooit af van het VMBO-onderwijs. Dat is kwalijk want een sterkere betrokkenheid betekent meer stageplaatsen en vergroot de kansen van de scholieren op de arbeidsmarkt.

Oplossing

Met name voor de basisberoepsgerichte leerweg moet een integratie tot stand worden gebracht met een eventuele vervolgopleiding op MBO niveau (totaal tussen vier en zes jaar). Het behalen van het beroepsdiploma op deze school betekent dat de startkwalificatie bereikt is. Vanaf leerjaar 2 kunnen deelcertificaten uitgegeven worden op basis van verworven competenties volgens het Persoonlijk Ontwikkelings Plan zodat schoolverlaters hun verworven bekwaamheden kunnen aantonen en ook bij tijdelijk uitstappen later weer sneller de onderwijstdraad kunnen oppakken.

Deze nieuwe opleidingen zal minder theorie en meer praktijk bevatten. De theorievakken worden sterk gecomprimeerd. Ook worden ze anders gebracht. OC&W stelt sterk visueel georiënteerd E-learning materiaal kosteloos ter beschikking om theorievakken beter inzichtelijk te maken (zie paragraaf 7.4). De scholen kunnen dit facultatief gebruiken. In de examinering zal een groter deel praktijk georiënteerd zijn. Op dit deel heeft de school een grote invloed.

Scholen hebben dus een vrijheid om het praktijkdeel naar eigen inzicht in te vullen en kunnen dat op verschillende manieren doen. Goed beroepsonderwijs is "community care": in het belang van de leerling, de school, de bedrijven en de regionale economische ontwikkeling. Daarom is het van belang dat de school voor het praktijkdeel aansluiting zoekt bij het bedrijfsleven. Men moet daarbij kiezen voor een vorm die het bedrijfsleven werkelijk in contractuele zin bindt en die wederzijdse verplichtingen met zich meebrengt. Daarbij kan geleerd worden van de huidige pilots, zoals Arevo in Arnhem (zie voorbeeld hieronder). Ook het Applicatiecentrum model (zie paragraaf 5.2) biedt daar een invulling voor en kan

gecombineerd worden met de door Arevo ontwikkelde leerarrangementen. Regionale kenniscentra kunnen een rol spelen. De onderwijspraktijk en de behoeften van de regionale arbeidsmarkt sluiten zo optimaal op elkaar aan.

Voorbeeld

Arevo in Arnhem heeft een methode ontwikkeld voor het leren van de praktijk. Het onderwijs wordt georganiseerd in zogenaamde leerarrangementen waarin altijd een praktijksituatie (concrete opdracht, taak, probleem) het vertrekpunt is. Het VMBO ontwikkelt leerarrangementen tezamen met bedrijven en leerlingen. Het leerarrangement wordt de bepalende onderwijseenheid (doel, periode, activiteiten, leermiddelen). Binnen- en buitenschoolse activiteiten, kennisgebieden, praktijkopdrachten, lessen en begeleiding, toetsing, alles is opgehangen aan het leerarrangement. Het leerarrangement is altijd gekoppeld aan een concrete vraag/opdracht vanuit het bedrijfsleven of maatschappelijke omgeving en aan één of meer elementen uit de verplichte stof volgens de formele onderwijsdoelen. De arrangementen worden samen met het bedrijfsleven inhoudelijk vorm gegeven waarbij het duale leren een variatie kent van stages, bedrijfsprojecten, bedrijfsbezoeken, gastlessen, simulatieprojecten en leerwerkplekken. De arrangementen moeten flexibel zijn en aansluiten op de interesses en capaciteiten van leerlingen en op de wensen/mogelijkheden van bedrijven.

Voorstel voor begroting 2006

Het voorgestelde onderzoek kan onder project management van OC&W plaatsvinden. Naast de medewerkers van OC&W zal inzet van naar schatting 50 FTE extern noodzakelijk zijn (€ 6 miljoen) en een additioneel programma budget van € 3 miljoen.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Vorbereiding omvorming basisberoepsopleiding VMBO	OC&W	Onderwijskoeplets, enkele scholen, pilotervaring, Applicatiecentra	Feb-06
Voorstel omvorming basisberoepsopleiding VMBO	v/d Hoeven	OC&W	Apr-06
Besluitvorming omvorming basisberoepsopleiding VMBO	TK	v/d Hoeven, OC&W	Jun-06

Geraadpleegde bronnen

Onderwijsverslag 2003-2004, Inspectie van het Onderwijs, april 2005
 Project "Leerdorp Elst" door Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt Nijmegen, april 2005, Platform beroepsonderwijs
 Beleidsnotitie VO en het vervolg hierop, "VMBO: het betere werk", april 2005, OC&W.
 Rapport CINOP, maart 2004 over positionering VMBO en aansluiting met MBO
 Rapport CINOP, februari 2004 over doorstroom VMBO naar MBO
 Jaarverslag van Inspectie van Onderwijs, april 2005
 Voorkomen van voortijdig schoolverlaten, Barbara Jolien van Wijk, Kenniscentrum D66, april 2005

7.4 E-learning en gaming maken het niet makkelijker in het VMBO, maar wél leuker.

Introductie

Met E-learning en gaming kan een deel van de problemen in het onderwijs aanpakt worden. Met name in het VMBO, waar veel leerlingen moeite hebben met theorie, kunnen deze visuele leermiddelen een uitkomst zijn. Nu ook landen als China starten met de inzet van deze middelen kan Nederland niet achterblijven.

Breedband technologie en andere low-tech hulpmiddelen maken de beschikbaarheid van onderwijs dat beter is aangepast aan de behoefte van elk individu op elk moment en op elke

- plaats mogelijk. Ook thuis en in de avonduren of het weekend. Lessen kunnen op de PC thuis herhaald worden. Ouders kunnen hierbij helpen, maar ook leraren die via een beeldverbinding on-line zijn. Zelfs gepensioneerde leraren die het leuk vinden om op vrijwillige basis voeling te houden met hun vak kunnen zo als coach optreden vanaf hun PC thuis. Alhoewel dit zal moeten werken in de gehele onderwijsketen, en zelfs voor elke Nederlander gedurende het gehele leven, zien we de grootste toegevoegde waarde in dat deel van het onderwijs waar de uitval van leerlingen het grootst is: het VMBO.

Eén van de belangrijkste redenen van uitval in het VMBO is het grote aantal leerlingen dat de studie te theoretisch vindt. E-learning en gaming zijn bij uitstek middelen die aansluiten op de meer visueel ingestelde leerlingen. Het speelse karakter ervan zal het plezier in het leren vergroten. Er is een tweede reden dit relatief nieuwe en innovatieve medium te focussen op één doelgroep in plaats van meerdere. Het maken van content is kostbaar. Wanneer er bij de start nog relatief beperkte middelen beschikbaar zijn, dan zouden het effect en de ervaring die opgedaan worden veel minder groot zijn. We moeten hier leren van de ervaringen die eerder opgedaan zijn met de inzet van ICT als middel zonder dat de juiste focus naar leerdoelstellingen is aangebracht.

Naast de toepassingen in het VMBO kan het middel ook prima ingezet worden voor:

- compensatie voor het tekort aan leraren door vergrijzing, hoewel het nooit als vervanging van leraren kan dienen.
- levenslang leren. Het werken in bedrijven en bij de overheid en semi-overheid zal gepaard gaan met permanente scholing. Dit leren zal dan gericht moeten zijn op alle geledingen van de samenleving. Ook voor degenen die slechts een elementaire basisopleiding hebben genoten. Slimmer leren is overal mogelijk.

Doelstelling

E-learning levert een bijdrage aan het verminderen van het percentage voortijdig schoolverlaters van 15% (bron: Onderwijsraad) naar 13% in 2006 en 9% in 2010.

Probleemstelling

Het uitvalpercentage in het VMBO wordt deels veroorzaakt doordat leerlingen moeite hebben met theorievakken. E-learning kan daarbij helpen, maar er bestaat nog geen centraal beleid. Er wordt nu al wel E-learning materiaal aangeboden door commerciële aanbieders, waar enkele scholen gebruik van maken, maar er zit teveel kaf onder het koren. Dat komt omdat er veelal geen goede analyse van de onderwijsvraag is gemaakt en de maker soms onvoldoende didactische vaardigheden heeft. Het beleid van OC&W om dit volledig aan de markt over te laten levert niet het gewenste resultaat op. Het voorgenomen beleid om een revolving fund in te stellen en Middleware ter beschikking te stellen is a) niet geëffectueerd en b) zou zijn doel gemist hebben.

OC&W geeft de scholen steeds meer vrijheid om zelf met oplossingen te komen. Het ministerie blijft zelf op afstand. De VMBO scholen organiseren zich vaak in regionaal verband om met oplossingen te komen. Het voordeel is dat men hierdoor slagvaardig is, men mist echter slagkracht door gebrek aan schaalgrootte. Het maken van bruikbaar E-learning lesmateriaal is echter kostbaar en kan alleen succesvol zijn bij een aanpak op nationale schaal, mét een coördinerende rol van OC&W.

Voorbeeld

Op beperkte schaal wordt er al geëxperimenteerd met E-learning. De Open Universiteit was één van de eerste gebruikers. Ook heeft een telecom provider een geschiedenisles gemaakt waarbij leerlingen met een mobiele telefoon door Amsterdam lopen en opdrachten uitvoeren die op het scherm worden aangegeven.

Jongeren kunnen economische factoren leren met al jarenlang bekende spellen als Simcity of simulaties uitvoeren met een computerprogramma: bijvoorbeeld een motor samenstellen uit diverse onderdelen of bruggen bouwen waarvan de constructie aan bepaalde eisen moet voldoen.

Oplossing

Het motto aan het adres van de VMBO leerlingen zou moeten zijn: makkelijker kunnen we het niet maken, wel leuker!

In eerste instantie zou centraal E-learning content gemaakt moeten worden en ter beschikking gesteld. Het staat de scholen vrij om dit materiaal al dan niet te gebruiken. Het moet zichzelf als het ware verkopen.

E-learning en gaming zijn een onderdeel van Creative Industry, volgens het Innovatieplatform één van de speerpunten van Nederland. Wij onderschrijven dat. Het ontbreekt echter aan een kennisinstituut op dit gebied. Er is behoefte aan een Creative Industry kennisinstituut dat een afdeling E-learning zou moeten omvatten.

De E-learning afdeling van dit instituut combineert onder andere de volgende taken:

- Expertisecentrum: E-learning en gaming vanuit educatieve deskundigheid.
- Pilots: experimenteren met totaal nieuwe vormen van E-learning.
- Participatie zoeken van marktpartijen voor onderzoek: educatieve uitgevers, E-learning bedrijven.
- Relatie onderhouden met hoger onderwijs op het gebied van ICT, didactiek en kunsten (media en vormgeving).
- Overige taken kennisinstituut zie paragraaf 5.2

Daarnaast is er een centraal regie-orgaan benodigd:

- Beheer E-learning programma budget.
- In overleg met OC&W en koepelorganisaties gewenste lesprogramma's inventariseren.
- Uitbesteden van vervaardiging van E-learning content aan marktpartijen.
- (Uitbesteden van) opzet en hosting van E-learning content platform.
- Organiseren van training leraren in gebruik E-learning content.
- Programma management naar scholen tav de verschillende programma's, met als activiteiten: communicatie, klanttevredenheidsonderzoek.

Dit regieorgaan kan mogelijk aansluiten bij één van acht (!) ICT-expertise centra, waarvan er één al verbonden is aan beroepsgerichte vakken in het VMBO. Ook de Digitale Universiteit is, hoewel gericht het WO, een interessant initiatief. Voorzichtigheid is echter geboden. Het is verontrustend dat ondanks het grote aantal ICT-initiatieven, waaronder ook Kennisnet, het rendement relatief laag lijkt. Daarnaast is het essentieel dat de programma's vanuit een educatieve expertise ontwikkeld worden, maar natuurlijk wel met de nodige technische know how.

Voorstel voor begroting 2006

In 2006 zullen vooral de opzet van het Kennisinstituut en het regieorgaan voorbereid moeten worden, alsmede de voorbereiding van een pilot. Hoewel dit onderzoek degelijk moet zijn en een balans moet bevatten tussen de wensen en eisen van het onderwijsveld, OC&W en de marktpartijen, zal het benodigde budget beperkt blijven tot € 2 miljoen.

Voor 2007 zal geanticipeerd moeten worden op fors hogere uitgaven. De afdeling van het kennisinstituut zal naar schatting ongeveer € 4 miljoen per jaar kosten. De organisatiekosten van het regieorgaan zijn naar schatting € 4 miljoen. Het maken en ter beschikking stellen van 100 lesprogramma's van een uur kost € 10 miljoen. Dit aantal kan in 2008 uitgebreid worden.

Acties

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Definitie uitgangspunten Kennisinstituut en Regie orgaan	IP	OC&W, Koepelorganisaties, relevante onderwijsinstellingen, marktpartijen	Dec-05
Uitwerking voorstellen Kennisinstituut en Regie orgaan	OC&W	IP, Koepelorganisaties, relevante onderwijsinstellingen, marktpartijen	Apr-06
Besluitvorming Kabinet	v/d Laan	OC&W, IP	May-06
Besluitvorming Tweede Kamer (voor begroting 2007)	TK	v/d Laan, IP	Jun-06

Geraadpleegde bronnen

Leren met ict, Ministerie van OC&W, oktober 2003
www.web-leren.nl, Onderwijsraad, 18 februari 2003
www.du.nl (Digitale Universiteit)
www.leermiddelenplein.nl
www.mediatheek.bibliotheek.nl
www.vakwijzer.kennisnet.nl
www.digischool.nl

8 Fundering: Leefomgeving en vestigingsklimaat

8.1 Strategie verkenning

Een kenniseconomie heeft een goede leefomgeving nodig waar kenniswerkers graag wonen en het juiste vestigingsklimaat dat kennisintensieve ondernemingen aantrekt. We leven in Nederland op een mooie plek op aarde. Het land is weliswaar dichtbevolkt maar er is ruimte voor recreatie in bossen en aan zee. Nederland heeft ook een ruim aanbod op kunst- en cultuurgebied. Het is belangrijk dat dit zo blijft. Een extra punt van aandacht is het milieu dat zo min mogelijk moet worden belast.

Ook het vestigingsklimaat voor bedrijven is redelijk gunstig. Nederland oefent traditioneel een grote aantrekkingskracht uit op hoofdkantoren en financiële holdings. Op het gebied van belastingklimaat is echter voortdurende alertheid geboden om de concurrentie met andere Europese landen het hoofd te bieden.

Vestigingsklimaat	
Pluspunten	Minpunten
Lage inflatie	Stringente arbeidswetgeving
Stabiele overheidsfinancien	Loonkosten
Goede infrastructuur	Korte werkweek
Haven Rotterdam en Schiphol	Trage verstrekking verblijfsvergunningen
Hoog opgeleide werknemers	Beschikbaarheid technisch personeel
Plezierige woonomgeving	Files Randstad
Talenkennis	9 tot 5 mentaliteit
Deelnemingsvrijstelling	
Belastingvrijstellingen buitenlands personeel	

Volgens buitenlandse investeerders zijn arbeidsmobiliteit en flexibiliteit naast loonkosten het negatiefste punt. Het doel hoeft nu ook weer niet "Hire & Fire" volgens het Angelsaksische model te zijn, maar we maken het onszelf wel erg moeilijk als we aan de meest extreme variant van het Rijnlandse model willen blijven vasthouden. Uiteindelijk is dit ook in het belang van ons allen. Wie wordt er nu gelukkig van om bij een werkgever te blijven werken waar hij of zij het eigenlijk niet naar de zin heeft of op een andere manier een baan ten einde loopt?

Voor de kenniseconomie zijn de Randstad en de "kennis-as" Eindhoven – Amsterdam de belangrijkste lokaties waar een goede infrastructuur noodzakelijk is. In plaats van meer asfalt zouden hier innovatieve openbaar vervoeroplossingen ontwikkeld moeten worden.

Ook glasvezel kan deels een alternatief zijn voor asfalt. Nederland heeft de nummer 2 positie in de Europese Unie wat betreft het aantal snelle internetaansluitingen met 32% van de Nederlandse huishoudens in 2004. Glasvezel biedt echter nog meer mogelijkheden. Toepassingen met bewegende beelden van uitstekende kwaliteit zijn dan bijvoorbeeld denkbaar voor amusement, in de medische sector en voor E-learning. Dit sluit uitstekend aan op de krachtige positie van de Creative Industry sector. Nederland zou zijn voorrangspitatie verder kunnen uitbouwen. Veel gemeenten willen dit ook, maar worden geremd door wetgeving. Natuurlijk zou de overheid de ontwikkeling ook kunnen stimuleren door specifiek op dit medium gerichte content aan te bieden, bijvoorbeeld door een deel van de omroepgelden hierop in te zetten. Voorsnog verdient het echter de voorkeur er daadwerkelijk voor te zorgen dat de infrastructuur er komt, net zoals een eeuw geleden het telefoonnetwerk aangelegd is. Een breedbandnota schrijven is niet genoeg.

De communicatiefactor moet tenslotte niet onderschat worden. Als we trots zijn op bijvoorbeeld onze positie in High Tech Systemen en Materialen, dan moeten we niet nalaten om dit aan Nederland en de wereld te vertellen, in het bijzonder aan onze jongeren. Werken in één van de sterke Nederlandse posities is interessant met volop mogelijkheden voor persoonlijke groei.

8.2 Arbeidsmobiliteit

Introductie

De economische positie van Nederland wordt in toenemende mate bepaald door globalisering en technologische ontwikkelingen. De snelheid van aanpassing en het competitief vermogen van onze economie worden daarmee bepalende factoren voor de groei en het behoud van werkgelegenheid en welvaartsniveau. De dynamiek wordt in hoge mate beïnvloed door een vestigingsklimaat waarin de noodzakelijke veranderingen en aanpassingen gemakkelijk kunnen worden ondersteund. Om die reden wordt een effectief vestigingsklimaat voor (kennisintensieve) economische activiteiten dan ook steeds belangrijker voor de Nederlandse economie en concurrentiepositie. Een doorslaggevende factor bij de keuze van een vestigingsplaats voor nieuw te ontwikkelen economische activiteiten is flexibiliteit van de arbeidsmarkt en mobiliteit van de werknemers.

Arbeidsmobiliteit is de mate waarin werknemers in staat èn bereid zijn te veranderen van dienstbetrekking, beroep (professionele arbeidsmobiliteit) of gebied (geografische arbeidsmobiliteit). Arbeidsmobiliteit wordt bepaald door de mate van uitkerings- en werkgeversafhankelijkheid. Naarmate de afhankelijkheid van de werkgever groter is wordt de neiging om van baan of beroep te veranderen kleiner. Hetzelfde geldt voor de uitkeringsafhankelijkheid.

De gedachte dat alles voor de werknemer geregeld wordt heeft zijn langste tijd gehad. De werknemer moet zelf initiatief nemen. Maar de werkgever moet ook een medewerker die lang in een functie blijft hangen en geen opleidingen volgt waarschuwen dat lang blijven zitten in dezelfde functie zonder bij- of omscholing op termijn kan leiden tot een situatie waar er geen werk meer is voor die medewerker. Een toename van de employability is in beider voordeel en maakt zowel werknemer als werkgever sterker.

Grote bedrijven hebben niet veel moeite met het verkrijgen van een ontslagvergunning (CWI), maar vinden de kantonrechttersformule duur. De hoogte hiervan speelt immobiliteit in de kaart.

Het MKB heeft vooral aarzelingen om personeel aan te nemen omdat de kosten voor premies erg hoog zijn. Als je maar een paar mensen in dienst hebt is het bovendien erg kostbaar als iemand langdurig ziek wordt. De extra kosten voor vervanging zijn dan vaak niet op te brengen. Ook een paar maanden door moeten betalen bij ontslag, terwijl de werknemer dan niet meer productief is, kan voor een kleine ondernemer een relatief zware last zijn.

Het Kenniseconomie Platform heeft hier nog geen voorstel voor een oplossing uitgewerkt. De oplossingsrichting zou gezocht kunnen worden in werknemers die als free lancer voor een MKB-ondernemer werken. In dat geval zal deze "werknemer" zichzelf op een eenvoudige wijze moeten kunnen verzekeren voor bijvoorbeeld pensioen. De premie die voor verzekeringen betaald wordt moet dan niet extra hoog zijn omdat deze persoon zich als individu meldt bij de verzekering. Loonbelasting en premies volksverzekeringen moeten gemakkelijk te regelen zijn.

Doelstelling

De maatregelen dragen bij aan de afname van het aantal inactieven en de groei van de economie.

Percentage inactieven (werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, bijstand onder 65 jaar: bron CBS) neemt af van 18% in 2002 tot 17,5% in 2006; en tot 15% in 2010.

Groeicijfer Nederlandse economie in top 7 OESO (Europa, VS, Japan). Over periode 1995-2002, nummer 8, echter groei is sinds 2000 vrijwel tot stilstand gekomen.

Nog belangrijker dan deze economische doelstellingen is de sociale. Meer mensen het gevoel geven dat ze erbij horen in onze samenleving.

Probleemstelling

Werknemers zijn niet geneigd om van standplaats, functie of baan te veranderen, zeker niet op oudere leeftijd. Risicomijdend gedrag wordt beloond. Bij veel organisaties is het gebruikelijk dat het loon van medewerkers elk jaar automatisch verhoogd wordt met een periodiek. Bij ontslagrondes wordt veel het *first in, last out* principe gehanteerd en voor degenen die desondanks toch de organisatie moeten verlaten geldt de kantonrechttersformule die bepaalt dat de medewerker één maand uitbetaald krijgt voor elk jaar in dienst, met opslagen voor oudere werknemers.

De WW-uitkering is weliswaar recent met 5% verhoogd naar 75% voor de eerste 2 maanden en verkort tot 3 jaar en 2 maanden, maar een echte prikkel gaat er niet van uit. Niet om van baan te veranderen met als risico in de WW te belanden als het niet lukt na de proefperiode, maar ook niet om weer aan de slag te gaan vanuit de WW. Er is een weliswaar een uitgebreid "sociaal" vangnet, maar het is de vraag wie er baat bij heeft. Werkgevers hebben te maken met teveel werknemers met een lage productiviteit. Werknemers hebben de neiging om te blijven hangen, ook als ze het eigenlijk niet meer naar hun zin hebben en het gevoel hebben dat ze er niet meer "bij horen". Dat is niet goed voor het welzijn en kan zelfs uitmonden in gezondheidsklachten.

Voorbeeld

Voorbeeld uit NRC, april 2005. Een KPN-medewerker (56) is een van de 8.000 personeelsleden waarvoor na de nieuwste saneringsronde geen plaats is. Ruim 38 jaar werkt hij bij het telecommunicatie bedrijf in Den Haag. Hij volgde een tweejarige vakopleiding bij het bedrijf en werd voortdurend bijgeschoold. Vijftien jaar geleden vond de omschakeling plaats van analoge naar digitale telefonie. Toen was de medewerker al aangegeven dat hij niet meer voor omscholing in aanmerking kwam. Nu gaat hij in het kader van een goed sociaal plan over anderhalf jaar met vervroegd pensioen. De KPN-er wordt over elf maanden ontslagen en krijgt tot zijn VUT 80% van het salaris van de werkgever. Hij is niet ongelukkig met de gang van zaken, want het klimaat werd toch al harder en in de toekomst zullen de voorzieningen naar zijn verwachting alleen maar minder worden.

Oplossing

Om de mobiliteit te bevorderen is het allerbelangrijkst dat een werknemer door permanente educatie minder afhankelijk wordt van de werkgever, en derhalve *in staat* is om zich flexibel op te stellen. Dit is een gezamenlijk belang van werkgever en werknemer. De werknemer creëert de beste toekomstkansen voor zichzelf als hij het initiatief in eigen hand houdt. Ook de werkgever zal zich echter moeten verplichten om de werknemer voortdurend bij te scholen in zijn vakgebied om de gewenste aanpassing aan zich wijzigende bedrijfsomstandigheden zonder problemen te laten verlopen.

De modaliteiten variëren afhankelijk van de vraag of het om bijscholing of omscholing gaat. Werkgevers kunnen wat de kosten betreft een beroep doen op de O & O (Opleiding en Ontwikkeling) fondsen en het Europees Sociaal Fonds. In geval van bijscholing kan de werknemer studiedagen "inkopen" via de levensloopregeling (jaarlijks maximaal 10% sparen). Werknemers moeten bovendien een studiefinancierings lening bij de overheid kunnen afsluiten voor het deel van de studiekosten dat de werkgever niet vergoedt.

De *bereidheid* om van functie te veranderen zal vergroot worden als er een omslag in de cultuur komt die lang blijven hangen in een functie bevordert:

Type	Onderwijs/training	Kosten	Tijd	Initiatief
Bijscholing	In lijn met huidige of te verwachten functie bij huidige werkgever	Betaald door werkgever	In werktijd	Werknemer
Omscholing	Anders dan op verzoek werkgever	Deels betaald door werkgever die gebruik kan maken van fondsen	Vrije dagen voor studie via levensloopregeling	Werknemer

- Het Kabinet had al besloten dat het last in, first out principe in het ontslagrecht niet meer op zijn plaats is.
- Beloningsstructuren waarin elk dienstjaar automatisch een periodiek extra betekent, moeten vervangen worden door een systeem dat een deels prestatie afhankelijke, variabele beloning (bonus) kent.
- Werkgevers kunnen hun werknemers er in beoordelingsgesprekken op aanspreken dat lang blijven zitten in dezelfde functie zonder bij- of omscholing op termijn kan leiden tot een situatie waar er geen werk meer is voor die medewerker.

Die bereidheid tot mobiliteit zal ook bevordert worden door een aantal meer directe prikkels:

- Een WW-uitkering die in het eerste half jaar 90% (niveau dat ook in Denemarken gehanteerd wordt) van het laatstverdiende loon uitkeert zal twijfelaars die overwegen van baan te veranderen, maar vrezen voor de financiële consequenties als ze onverhoopt niet door de proefperiode komen, over de brug helpen.
- Een vervolgperiode van maximaal anderhalf jaar op een uitkeringsniveau van 70% maakt de prikkel groter om zo snel mogelijk nieuw werk te zoeken.
- Tot 30 jaar komt er na een half jaar uitkering een sociale dienstplicht voor werklozen die onvoldoende diensturen hebben (minder dan 26 weken arbeid uit 39 weken of niet vier van de laatste vijf jaar meer dan 52 dagen loon). Alternatief: opleiding of gedwongen elke baan aan te nemen.

Voorstelling voor begroting 2006

De voorstellen hebben voor 2006 geen impact op de begroting. Alle beleidsvoorbereidende activiteiten kunnen door de betrokken instanties binnen het kader van de reguliere budgetten uitgevoerd worden. In 2007 zal wel geld gereserveerd moeten worden voor studiefinancieringskosten ten aanzien van de permanente educatie. Het gaat in het eerste jaar na introductie zeker om minder dan 3% van de huidige studiefinancieringsuitgaven, derhalve € 60 miljoen.

Acties

In eerste instantie lijkt het verstandig om het recent tot stand gekomen akkoord tussen werknemers en werkgevers in de SER ten aanzien van de werkloosheid de ruimte te geven. Acties dienen dan ook vooral verkennend en beleidsvoorbereidend te zijn.

Actie	Door	Medewerking van o.a.	Gereed
Advies aanvraag Education Permanente aan SER	De Geus	v/d Hoeven, SZW, OC&W	Sep-05
Advies Education Permanente door SER	SER	SZW, OC&W, werkgevers, vakbonden	Nov-05
Beleidsvoorbereiding	SZW, OC&W	SER, werkgevers, vakbonden	Mar-06
Voorstel aan Tweede Kamer (begroting 2007)	De Geus, v/d Hoeven	SZW, OC&W	May-06

Geraadpleegde bronnen

Adviesaanvraag over de toekomstbestendigheid van de WW, SZW, 2004Nederland moet actiever. Werk(en) in de kenniseconomie 2010, VNO-NCW, juli 2004
 Het nieuwe leren, SER, 2002

9 Colofon

Het Kenniseconomie Platform is de denktank van D66 op het gebied van kenniseconomie. Het platform bestaat uit meer dan vijftig D66-leden met ervaring in innovatie en onderwijs. De achtergrond varieert: innovatie deskundigen bij multinationals, ondernemers in het MKB, hoogleraren, wetenschappelijk medewerkers, studenten, innovatie beleidsmedewerkers bij rijksoverheid en provincie en consultants uit de ondersteunende organisaties van EZ.

Activiteiten

Het Kenniseconomie Platform geeft gevraagd en ongevraagd advies aan D66 politici in Europees Parlement, Tweede Kamer, Provinciale Staten en Gemeenteraden. Daarnaast ondersteunt zij de partij op nationaal en lokaal niveau in visievorming en strategie.

In oktober 2004 heeft het platform de eerste Nationale Kenniseconomie conferentie georganiseerd met meer dan 300 deelnemers in de TU Eindhoven. Keynotes kwamen van ondermeer Harry Hendriks (CEO Philips Nederland), Amandus Lundqvist (TU/e), Boris Dittrich (Tweede Kamer, D66) en Laurens Jan Brinkhorst (minister EZ).

Het platform heeft zeven werkgroepen die regelmatig bijeenkomen. Daarnaast zijn er tweemaandelijks bijeenkomsten die open staan voor alle D66- geïnteresseerden.

Redactie

De hoofdredactie van het manifest "Verzekering van onze toekomst" werd gevormd door Henk de Vries en Carel Rutteman.

Henk de Vries is werkzaam bij Philips. Hij heeft in zijn loopbaan bij dit bedrijf diverse managementposities bekleed op het gebied van Research & innovatie. Dit van spraakherkenning, via de ontwikkeling van de CD tot recentelijk Strategie ontwikkeling bij de Semiconductors divisie.

Carel Rutteman is werkzaam bij Getronics. In de jaren negentig was hij verantwoordelijk voor activiteiten bij dit bedrijf ten aanzien van de introductie van de Internet infrastructuur in Nederland. Daarna heeft hij diverse nationale en internationale functies bekleed op het gebied van diensteninnovatie.

Redactie: Frits Grotenhuis, Martijn Luytze, Maarten Maresh, Kees Schouten, Michiel Struijk, Dick van der Torre, Jan Vermolen.

De redactie is ondersteund in ruim dertig workshops en bijeenkomsten door de leden van het platform.

Eindredactie: Erik Dees, Kenniscentrum D66

Contact:

www.d66kenniseconomie.nl
info@d66kenniseconomie.nl

Bijlage 1A Innovation Score Card behorende bij hoofdstuk 4, Speerpunten

Innovation Score-Card

Conclusie	Weging	Score	Resultaat
Marktpotentie	1	8	8
Concurrentie	1	9	9
Maatschappelijke relevantie	1	9	9

26 AFGEWEZEN <48

MARKTPOTENTIE	Weging	Score	Resultaat
Concurrentie	1	1	1
Opzetgroei	3	1	1
Terugverdientijd	1	1	1

8

Toelichting

Aantal concurrerende landen dat zich hiermee bezighoudt (ist)
 Het te verwachten percentage omzetgroei (jaar op jaar; soll)
 De te verwachten terugverdientijd (soll)

Score 1	Score 2	Score 3	Score 4
>10	4..10	2..3	0..1
<=5	<=10	<=15	>15
>=5	<=4	<=3	<=2

CONTINUITIE	Weging	Score	Resultaat
Innovatiediv. vernieuwen	2	1	1
Export naar internationaal gebied	2	1	1
Kennelijk	1	1	1
R&D	1	1	1
Maat. transactie overeenstemmen	1	1	1

9

Toelichting

Meerdere nieuwe producten/diensten gelanceerd afgelopen 4 jaar (ist)
 Percentage omzet internationaal (ist)
 Onderscheidende opleidingsinstellingen aanwezig (ist)
 Onderscheidende kennisinstellingen aanwezig (ist)
 Contracten/afspraken met opleidings- en kennisinstellingen (ist)

Score 1	Score 2	Score 3	Score 4
nee	ja	ja	boolean
<15	<25	<35	>35
nee	ja	ja	boolean
nee	ja	ja	boolean
nee	ja	ja	boolean

MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	Weging	Score	Resultaat
Verwachtingen	3	1	1
Doelmatigheid	2	1	1
Gehele of gedeeltelijke bedrijven	2	1	1
Opzetgroei in Nederland	1	1	1

9

Toelichting

Verwachte groei cq behoud van banen (soll)
 Dienst/product draagt bij aan milieu (soll)
 Aantal gegenereerde starters in het afgelopen jaar (ist)
 Te verwachten omzet in Nederland in Miljoen Euro (soll)

Score 1	Score 2	Score 3	Score 4
<1000	<5000	<25000	>25000
nee	ja	ja	boolean
<10	<20	<50	>50
<500	<2000	<5000	>5000

Note: invullen vanuit internationaal perspectief

Bijlage 1B Innovation Score Card invulling, hoofdstuk 4, Speerpunten

Innovatie Platform							Berenschot					KEP
Flowers & Food	High Tech Systemen en materialen	Water (management), excl natte bouw	Creative Industry	Pensioenen en Sociale Verzekeringen	The Hague Residence of Peace & Justice	Machine en systeembouwindustrie	Chemie	Food & Health	Financiële en ICT Diensten	Vervoer (geen bouw)	Media, uitgeverij en cultuur	Energie
Afgewezen	Doorgaan	Afgewezen	Doorgaan	Afgewezen	Afgewezen	Doorgaan	Doorgaan	Doorgaan	Doorgaan	Afgewezen	Doorgaan	Doorgaan
1	2	1	1	1	4	2	1	1	2	1	1	1
1	3	3	4	2	1	3	2	2	1	1	4	2
1	3	1	4	1	1	3	2	1	4	1	4	1
3	3	1	3	1	1	3	3	3	3	1	3	1
4	4	1	2	1	4	4	4	4	2	3	2	4
3	3	1	1	1	1	3	3	3	1	1	1	1
1	3	3	1	1	1	3	4	1	1	1	1	1
3	3	1	1	1	1	3	3	3	1	1	1	1
1	2	1	3	1	1	2	2	2	2	1	3	2
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3
2	4	1	4	3	1	4	3	2	3	2	4	1
2	4	1	3	4	1	4	4	4	4	4	3	4
46	74	36	63	39	41	74	66	56	54	38	63	48

MARKTPOTENTIE	Score 1	Score 2	Score 3	Score 4	
Concurrentie	>10	4..10	2..3	0..1	aantal
Omzetgroei	<=5	<=10	<=15	>15	procent
Terugverrentijd	>=5	<=4	<=3	<=2	jaar

CONTINUITEIT	Score 1	Score 2	Score 3	Score 4	
Innovierend vermogen	nee		ja		boolean
Expertise internationaal (h)erkend	<15	<25	<35	>35	procent
Kennis	nee		ja		boolean
R&D	nee		ja		boolean
Zelforganiserend vermogen	nee		ja		boolean

MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	Score 1	Score 2	Score 3	Score 4	
Werkgelegenheid	<1000	<5000	<25000	>25000	aantal
Duurzaamheid	nee		ja		boolean
Generatie nieuwe bedrijven	<10	<20	<50	>50	aantal
Toegevoegde waarde in NL	<500	<2000	<5000	>5000	M Euro

Bijlage 2 Innovatieve aanbesteding ÉÉN loket advies, paragraaf 6.2

- Fase 1: Publieke aanbesteding uitschrijven voor de selectie van twee adviesbureaus die het proces van ontwikkeling en invoering begeleiden. Doorlooptijd: drie maanden.
- Fase 2: Selectie van twee adviesbureaus die voortkomen uit een selectieproces onder regie van EZ. Contract toewijzing vindt plaats tegelijkertijd aan de twee partijen maar met twee verschillende opdrachten: zie beneden. Evaluatie proces is publiek en toetsbaar tijdens proces. Doorlooptijd: drie maanden.
- Fase 3: Opdracht toekenning en onderhandeling: twee maanden.
- Opdracht 1: Traject van vier maanden vanaf start waarin onderzoek onder de doelgroep (startende) ondernemers wordt gedaan en op basis waarvan een functionele blauwdruk wordt voorgesteld voor 1 loket. Deze offerte omvat een onderzoeksvoorstel, een doelgroep onderzoek en eindrapportage vier maanden na start. Doel van het onderzoek is:
 - Het ijken van de functionele specificatie van de overheidsdienstverlening dwz aan welke functionele eisen moet het loket voldoen vanuit het oogpunt van de klant.
 - Bepalen van indicatoren voor klanttevredenheid en het verrichten van een nulmeting
- Opdracht 2: Traject van zes maanden vanaf start waarin uitkomsten uit opdracht 1 zichtbaar worden verwerkt in de laatste twee maanden van het traject. De eindrapportage omhelst in ieder geval:
 - Blauwdruk nieuwe organisatie (vereist doorlichten huidige organisaties)
 - Kwantificering huidige en nieuwe situatie (investeringen in systemen, applicaties, life cycle kosten na start, aantal mensen, etc.) voor periode van start tot drie jaar na start.
 - Normering en meetinstrumenten voor dienstverlening in nieuwe situatie (indicatoren voor meten kwaliteit en effectiviteit dienstverlening) en voorstel voor systeem continue kwaliteitsmeting. NB Inclusief norm doorlooptijd aanvragen startende ondernemers.
 - Tijdsplan voor opbouw nieuwe organisatie en kosten project invoering (inclusief kosten project management en project support).
 - Rollen en competenties vereist in nieuwe organisatie tevens vergeleken met aanwezige competenties in bestaande organisaties.
 - Effect op bestaande organisatie inclusief kwalificatie en kwantificering sociale effecten.
 - Diensten portfolio definiëren: totaal overzicht subsidieregelingen Europees, nationaal, regionaal inclusief voorstel mechanisme update per kwartaal.
 - Voorstel voor mechanisme meting administratieve lastendruk tov nulmeting CGEY en daarna periodiek (bijvoorbeeld eenmaal per jaar).
- Fase 4: Advies en besluitvorming binnen 14 maanden na start. De bureaus hebben geen contact in eerste vier maanden. Na zes maanden publiceren zij één gemeenschappelijk rapport met eventuele verschillen van inzicht geïdentificeerd.
- Besluitvorming t.a.v. inrichting en project organisatie invoering: twee maanden.
- Fase 5: Start invoering nieuwe organisatie binnen 16 maanden na start. Door grondige voortraject kan transformatie uitgevoerd worden binnen 4 maanden.